

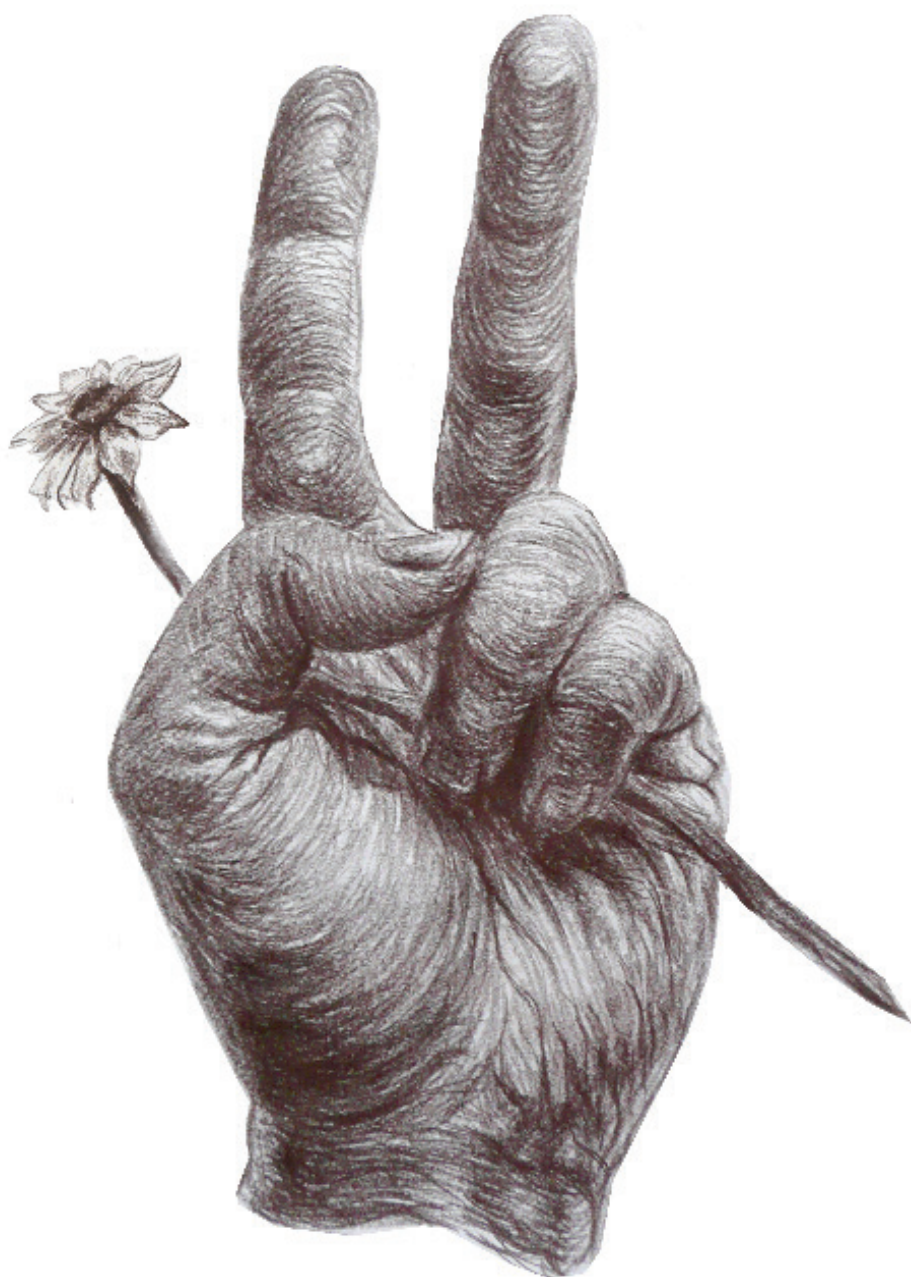
eFEEkt

ČASOPIS ŠTUDENTOV EKOLÓGIE A ENVIRONMENTALISTIKY NA TUZVO

jarník/2015

14. číslo

téma: aktivizmus náš každodenný

• Gény divočiny • Verejný záujem • Ako sa mení vidiek •
Zlepšime vzdelávanie • Občianska spoločnosť •

Úvodník

milý čitateľ!
držíš v rukách „revolučné“ číslo eFEEktu. V marci sa pojítko hľadá trochu ťažšie, no pôvodne si ho mal čítať už v novembri, k 25. výročiu revolúcie. Len sme ho nechali vyzrieť, dorásť, zaplniť sa dobrými článkami a z jesenníka sa stal zimník. Revolučne prvý! Myslíme si však, že novembrové posolstvo je v nás stále a nielen vtedy, keď o ňom píšú všetky médiá (okrem eFEEktu. Ten ide, ako obvykle, proti prúdu :) Prečo je pre nás „nežná“ taká dôležitá? My, redaktori, vďaka slobode tlače môžeme písať napríklad tieto riadky. Kedysi by som tu mohla písať len chválospevy na to, ako úžasne sa o nás štát stará a plní päťročné. Dnes tu môžem napísať, že v mnohých prípadoch na nás kašle. Že pokiaľ si nedupneme a neotvoríme ústa, tak nám bude skákať po hlavách. A prečo o tom píšem v úvodníku časopisu na Fakulte ekológie a environmentalistiky?

Pretože, v prvom rade sme ľudia, občania, až potom ekológovia, environmentalisti, vedeckí pracovníci či ochranári. A ako vraví v profile absolventa **Laco Bíro**, niekedy sa proste len musíte nahnevať a zrazu sa to deje. Keď z vás po čase zlost' a mládežnícky aktivizmus vyprchá, stanete sa environmentálnym pracovníkom na Stredisko evnvironmentálnej výchovy Dropie a učíte deti láske k prírode. Niektorých ten občiansky aktivizmus neprejde, zdá sa, nikdy a vždy sa budú pasovať so systémom a rozmyšľať kriticky napríklad o tom, či sú verejnoprospešné stavby naozaj prospešné verejnosti. Ako **Maťa Paulíková**, pre niektorých „slatinková“, vo svojom článku.

Ďalšia rovina „revolúcie“, ktorá sa nesie týmto číslom, je revolúcia vo vzdelávaní, v školstve, konkrétne v tom vysokoškolskom. Ponúkame vám filozofickú esej **Tomáša Chabada** z Katedry environmentálnich štúdií MUNI v Brne a optimistický pohľad snád' najväčšieho aktivistu na FEE, **Jančího Supuku**, stojaceho pri zakladaní Študentskej rady TUZVO. Chalani ukazujú, že veci sa dajú meniť k lepšiemu. Potvrdzujú, že „škola nie je len o prednáškach“, ako sme tvrdili už v EkoCentre na FEE, keď sme začali organizovať vegánske večery, premietania, festivaly a workshopy. Tak svitá nám na lepšie časy? Bude to záležať aj (len) na nás. Pretože kto sa nesnaží zmeniť systém k lepšiemu, nemá právo naň ani frflať. To je príliš jednoduché.

V spojitosti s 25. výročím slobody by sme radi spomenuli, že práve ekologické hnutie patrilo k najaktívnejším prúdom a hýbateľom porevolučných rokov v občianskej spoločnosti. Mnohé združenia táto sila bojovať za prírodu, ktorá len mlčky znáša výčiny ľudí, neprešla. Rozhovorom s **Katkou Grichovou** z VLK-a chceme zároveň búrať predsudky verejnosti, že ekológovia sa menia na „ekoterotistov“. Dnes sú práveže (bohužiaľ?) menej radikálni a viac odborní a systémoví. Čím sa vraciam opäť k úvodu tejto úvahy, že základom je občianska spoločnosť, v ktorej sa môžeme slobodne prejavíť. A ako odpovedá v rozhovore **Karolína Miková**, riaditeľka PDCS, práve štúdium na vysokej škole je pre mladého človeka ideálny čas, kedy sa začať intenzívne angažovať v občianskych aktivitách.

Andrea Uherková

Obsah:

Titulná strana:	(Feri Ďuriančík)
1	Úvodník (Andrea Uherková)
2	Dačo sa udialo - dačo sa udeje (Andrea Uherková, Ján Supuka, Martin Cero Cerovský, Viera Minarovičová)
3-5	Gény divočiny - rozhovor s Katarínou Grichovou (Viera Minarovičová)
6	Komunitné centrum Sásová (Radoslava Spišiaková)
7-8	Verejný záujem - necháme štát rozhodovať bez nás? (Martina Paulíková)
9-10	Gabčíkovo: Ako sa pred dvoma desaťročiami zmenil ráz Dunaja (Marek Javorský)
11-13	Tu je problém - ako sa mení vidiek (Andrea Uherková)
14	Podšíp - miesto ako z rozprávok (Daniela Domčeková)
15-16	O občianskej spoločnosti s Karolínou Mikovou (Viera Minarovičová)
17-18	Sokratáci (Andrea Uherková)
19-20	Svitá nám na lepšie časy... (Ján Supuka)
21-22	Zlepšime vzdelávanie, zlepšíme tým spoločnosť (Tomáš Chabada)
23-24	Profil absolvensta - Ladislav Bíro (Andrea Uherková)
25-26	Ohliadnutie za sociálnou ekológiou Murraya Bookchina (Andrej Fekete)
27-28	Vegánsky večer, lúštenky
- -	kalendár (Darinka Tutková)

Dačo sa udialo - Dačo sa udeje

Dačo sa udialo

Diskusia “25 rokov slobody (tlače) a aktivizmu”

13.októbra sme na pôde TUZVO s pozvanými hosťami diskutovali o aktivizme, slobode prejavu či občianskej spoločnosti. Dikusie sa zúčastnila Eva Kovačechová, Mikuláš Huba, Juraj Smatana a Martina Paulíková. Po dikusii sa konal novinársky workshop s Vojtěchom Pelikánom z časopisu Sedmá Generace.

Plodobranie vol. 4

27. októbra sa konalo už štvrté Plodobranie, oslava jesenných plodov, ktoré má za cieľ upriamiť pozornosť na ohrozenosť starých a krajových odrôd ovocia, najmä jabloní a hrušiek. Tohtoročné podujatie odštartovali dopoludňajšie envirovýchovné aktivity. Popoludnie patrilo muštovaniu, ochutnávke a tiež výstave viac ako 40 starých a krajových odrôd. Priestor dostali aj prednášky na odborné témy ku problematike záchrany starých odrôd z úst študentov a absolventov FEE.

8. vegánsky s viac ako 35 jedlami

Osem je vraj karmické číslo, cez ktoré ak sa niečo prehupne tak to už stojí za to a má to sľubnú budúcnosť pokračovať. Určite aj preto bol v poradí 8. vegánsky večer tak úspešný. Viac ako 35 jedál a okolo 50 hostí hovorí za všetko. Ďalšie silné karmické číslo je 40, potom sa to už bude vraj organizovať samo.

VegaNoce

V poradí už 9. vegánska hostina z dňa 10.12. bola študentmi FEE zorganizovaná v Hubeeryi ako predvianočné hodovanie, samozrejme bez kaprov a iných zvieratiek na tanieroch. Tento rok bol gurmánsky zážitok obohatený aj tvorivými dielničkami, a tak sme dali zabrať nielen žalúdkom, ale aj rukám. Študentky a absolventky FEE zorganizovali za spoločným vianočným stolom workshopy výroby vianočných ozdôb z drôtu, svietničkov a tiež fliaš ozdobených servítkovou technikou. Ku koncu akcie zaznelo pár pesničiek pri živjej muzike

Knižnička zadarmo FEE TUZVO

Od 18.11.2014 máme aj u nás na fakulte "Knižničku zadarmo", je určená pre všetkých, ktorí chcú čítať, zdieľať, požičať alebo darovať knihu. Nájdete ju na prízemí pri Copy centre, nepotrebuje žiaden preukaz - celý projekt funguje na dôvere. V našej knižnici platí len jedno pravidlo: "Vezmi si knihu, po prečítaní ju vráť alebo vymeň za inú". Ak máte doma knihu, ktorá by mohla obohatiť ďalších, darujte ju sem a otvorte jej nový príbeh. Veríme, že sme dospeli do stavu vzájomnej dôvery. Knižničku zabezpečil Martin Cero Cerovský ako zápočet z Komunikácie s verejnosťou. www.facebook.com/kniznickazadarmofeetuuzvo

Filmový festival Hory a mesto 2014 vo Zvolene

Už 8. ročník filmového festivalu Hory a mesto vo Zvolene organizuje Filmový klub Zvolen, ktorý vznikol a pôsobil na TUZVO. Tohto roku sme ako TunaTU výrazne pomohli s celým zorganizovaním a stálo to za to. Spolu s Horolezeckým oddielom TJ Slávia sme tak odpremietali viac ako 30 outdoorových dokumentov, ktoré videlo viac ako 300 divákov.

KluboWWňa

17.12. bola otvorená kluboWWňa, miestnosť, ktorú zrekonštruovala študentská organizácia WoodenWorld v spolupráci s ostatnými krúžkami a klubmi na TUZVO a študentmi všetkých fakúlt. Je nad vrátnicou Starého intáku a bude slúžiť na stretávanie krúžkov a klubov na TUZVO. To najdôležitejšie je, že bude v nej sídliť vznikajúca Študentská rada TUZVO.

Študentská rada TUZVO

Študenti všetkých fakúlt sa spojili a vytvárajú najvyšší zastupiteľský orgán študentov na TUZVO. Združenie bude spájať všetkých študentov a absolventov TUZVO s úprimným záujmom o zvyšovanie kvality štúdia a študentstva. Memorandom o spolupráci s TUZVO a aktívnou spoluprácou so študentskou časťou Akademického senátu TU a fakúlt bude Študentská rada prakticky vykonávať: prepájanie s praxou a to

hlavne Inkubátorom StartUpov a veľtrhom firiem v odboroch, ktoré študujeme, zvyšovanie kvality štúdia inšpiratívnymi prednáškami, projektami a zvyšovaním kvality predmetov, samozrejme aj študentský život, koncerty, čítačky a jednoducho povedané Carpe diem.. :)

Viac info o Študentskej rade a možnostiach zapojenia sa už čoskoro..

Sloboda nie je zadarmo

16.-18. februára 2014 bol vo Zvolene ďalší ročník Medzinárodného festivalu dokumentárnych filmov Jeden svet na tému Sloboda nie je zadarmo. Téma tohto čísla, celého roka 2014 a vôbec súčasnosti. 25 rokov po Nežnej - vážime si vôbec slobodu za ktorú študenti tých čias bojovali?

Filmáč ožíva

Vo februári boli obnovené pravidelné premietania klubových filmov. Filmový klub vo Zvolene, ktorý vznikol a pôsobil na TUZVO tak ožíva. Viva la kinematografia..

Dačo sa udeje

studujfee.sk

Tvoríme nový študentský portál FEE. Info pre uchádzačov, študentov, eFEEkt konečne online (hip hip..) a mnoho ďalšieho. Ak si, vážený čitateľ/-ka, nejaký web-dizajnér, programátor a pod., tak daj vedieť a budeme radi ak pomôžeš. Inak všetkým ostatným, sledujte nový portál, zdieľajte, lajkujte a čítajte novotiny..

Daždový projekt

Okolo školy sa bude sadiť viac ako 200 stromov a vytvárať dažďové záhrady, študenti viac než vítaní.. viac info čoskoro od Ing. Daniša. Možnosť praxe pre študentov EVK, EM, ale vlastne všetkých je prudko pravdepodobná..

Andrea Uherková, Janči Supuka, Martin Cero Cerovský, Viera Minarovičová

Gény divočiny

ROZHOVOR S KATARÍNOU GRICHOVOU

"Človeka považujeme za súčasť prírody. Z chránených území chceme vylúčiť len jeho aktivity, nie prítomnosť." hovorí Katka z Lesoochranského združenia VLK, ktoré sa na Slovensku snaží zachraňovať prirodzené lesy.

Prečo si sa začala venovať ochrane prírody?

Keď som mala 17 rokov, uliala som sa na týždeň zo školy a šla som na Gaiu. Bol to môj prvý dotyk s VLK-om. Strávila som spolu s niekoľkými ľuďmi 8 dní pod širákmi na daždivom Čergove pod vedením Jura Lukáča. Nenaučilo ma to rozumieť lesu tak, ako si to predstavuje veda. Platón však vraj povedal, že učenie je rozpomínanie a učiteľ je ako pôrodná baba. Prenáša na študenta iskru, z ktorej vzplanie oheň. Výsledkom je vyvolanie vrodenej idey, ktorá v človeku spí a možno sa ako červená niť vinie jeho dvojzávitnicou DNA. Voláme to tak insitne – gény divočiny. Možno som mala šťastie, že som stretla takúto „pôrodnú babu“, ale čoraz viac si myslím, že to bola nevyhnutnosť. Po absolvovaní svojej prvej Gaie som prišla na druhú, na tretiu, na štvrtú a dnes ju z veľkej časti viem.

Akým spôsobom ľudí učíte porozumieť prírode a potrebe jej ochrany?

Naučila som sa, že ľudí naokolo nemôžeme prerobiť, tak to nefunguje ani v živote. My zachraňujeme lesy. To je náš cieľ, ku ktorému smerujú všetky nami vyvíjané aktivity. VLK –a tvoria ľudia, ktorým sa vízia bezzásahových lesov na 5% územia Slovenska z rôznych dôvodov jednoducho páči. A ak sa ti niečo páči a máš to rada, nemusíš rozumieť tomu, ako to presne funguje. Nepotrebuješ štatistiky, tabuľky a grafy k tomu, aby si nejaký kus lesa mala v úcte a chcela ho chrániť pred zničením. Takýto spôsob nazerania na svoje prostredie sa

snažíme načrtnúť účastníkom našich terénnych seminárov Gaia – náš domov. Človek strávi 8 dní bez ohňa a civilizácie uprostred divočiny, kde sa učí vnímať okolitý les nie ako cudziu a nepriateľskú vec, ktorá mu chce ublížiť alebo ho zožrať. Ja som v tom lese len akýmsi sprievodcom, ktorý pomôže prekonať prvotný strach.

Myslíš si, že naši predkovia vnímali prírodu podobne esteticky citlivo ako my, alebo je to len "dôsledok doby", prejav akéhosi sentimentu?

Myslím si, že naši predkovia absolvovali „Gaie“ oveľa častejšie, ako bežný človek dnes, pretože to vyplývalo zo spôsobu ich života. Som však presvedčená, že sa od nás v zásade nelíšili. Neverím na zlatý vek ľudstva. Vždy tu boli dobrí aj zlí. Teraz nás tu je však oveľa viac a navyše máme k dispozícii technológie. Ak by mali pravekí ľudia a staroveké kultúry okrem ohňa k dispozícii atómové zbrane, asi by sme nemali romantické predstavy o ich súznení s prírodou. Určite sa viac stýkali s krajinou, v ktorej žili a viac sa stretávali so smrťou a životom v jeho natívnejšej podobe. To je možno to, čo nám dnes podvedome chýba.

Prečo človek musí prírodu pred sebou samým chrániť? Nie je ten exploatačný prístup človeku daný a všetko to okolo toho, je len prikrášľovanie vzťahu, v ktorom nič vznešené nie je? Človek prírodu nemusí chrániť, ale ak chce prežiť, robiť to musí. Exploatacia nemôže prevažovať, pretože zničenie si prostredia, v ktorom žijeme, je smrteľnou diagnózou.

História života je plná slepých evolučných vetiev, o ktorých nič nevieme a z ktorých mnohé skončili určite práve takto. Ochrana prírody môže mať úplne racionálne dôvody, stačí sa zamyslieť. Jeden múdry človek hovorí, že na to, aby sme vedeli, kam ídeme, potrebujeme vedieť, odkiaľ sme prišli. My sme prišli do dnešnej doby ako dávní lovci a zberači, ako prví poľnohospodári. Ak si uvedomujeme, že neúmerná exploatacia vedie k záhube, je hlúpe s týmto faktom nepracovať a ignorovať ho. Problém je v tom, že uvedomiť si ho môže jednotlivec a nie masa. VLK je ešte stále združenie občanov, ktorí majú svedomie, zodpovednosť, srdce a rozum. Sme neanonymní a adresní, preto nie sme masa. Hovorí o nás, že sme extrémni, ale my sme radikálni – ideme ku koreňu veci, hľadáme príčiny problémov a riešime ich. Z istého pohľadu je to pre mňa taká hra – baví ma hľadať ten „radix“. Som hrdá na to, že VLK je práve takýto.

Prečo myslíš, že k takémuto zamysleniu sa o potrebe ochrany prírody u ľudí (masy) neprichádza?

Možno z pohodlnosti alebo z nevedomosti. Často sa stretávam s tým, že ľudia si vytvoria istú predstavu a konajú podľa nej, nezávisle od reality. Bežne sa napríklad stretávam s názorom, že VLK chce ochraňovať všetky lesy alebo že chce zakázať vstup ľudí do lesov. Nie je to pravda, ako som spomenula, chceme bezzásahové, tzv. evolučné lesy, len na 5% územia Slovenska a to neu-stále opakujeme. Takisto presadzuje-me voľný pohyb osôb aj po chránených úze-

miach, samozrejme bez píl, pušiek a pesticídov. Človeka považujeme za normálnu súčasť prírody, z chránených území chceme vylúčiť len jeho aktivity, nie prítomnosť.

Zamyslieť sa nad príčinami zlých vecí je tá ťažšia cesta, avšak v konečnom dôsledku účinnejšia. To možno chýba mnohým ľuďom – myslieť dopredu – a to VLK má. Dlhoročná vízia, vytrvalosť a inovatívnosť pri jej dosahovaní je metóda, ktorou pracujeme.

VLK ale nezachraňuje len prirodzené lesy. V súčasnosti sa venujete najmä kampani Biomasker. Môžeš mi povedať prečo vznikla, čo je jej cieľom a či máte za sebou nejaké úspechy v tejto oblasti?

Ako som spomínala, všetky naše aktivity smerujú k zachraňovaniu prirodzených lesov, aj kampaň BIOMASKER. Už niekoľko rokov sledujeme a riešime situáciu s dotovaním alternatívnych zdrojov energie, problém vyústil až do spustenia kampane BIOMASKER 1. apríla tohto roku. Cieľom kampane je zrušenie štátnych dotácií na všetko drevo spaľované v biomasových zariadeniach okrem dreva pochádzajúceho z energetických porastov a z odpadu z drevospracujúceho priemyslu. Dôvodom je fakt, že na Slovensku od roku 2000 ubudlo 760 km² lesov (približne rozloha okresu Trnava) a v súčasnej dobe sa ťaží takmer 4 milióny m³ dreva na energetické účely. Podľa nášho názoru je udržateľná ťažba dreva na lesných a nelesných plochách na úrovni 5,8 – 6 miliónov m³. VLK vypracoval analýzu, ktorá jednoznačne ukazuje, že na Slovensku je jednoducho nedostatok dreva vhodného na spaľovanie. Dotácia okrem iného spôsobila, že sa nadmieru rúbu lesy a spaľuje sa drevo aj z národných parkov. V rámci kampane bola spustená petícia, pod ktorú sa vyzbieralo takmer 40 000 podpisov občanov, konali sa rôzne akcie a rokovalo sa s politikmi – vrcholom bol

občiansky protest pred jedným z biomasových zariadení v Bardejove, počas ktorého sme podali trestné oznámenia pre podzrenie z nelegálneho spaľovania kvalitného dreva a iné porušenia zákonov. Prišli aj prvé úspechy: zníženie dotácie, potvrdenie našich zistení o porušovaní zákonov a avizované sankcie pre podniky. Úspechom je aj záujem poslancov NR SR o predloženie novely zákona, ktorá by dotácie definitívne zrušila a tak by bola kampaň úspešne zavŕšená. Na Biomaskri stále pracujeme a rokovania prebiehajú.

V súvislosti s dotačnou politikou v tejto oblasti. Keď sa ťaží v chránených územiach, u ľudí to vyvoláva emócie a táto téma sa dá "predať". V skutočnosti nemenej na dotačnú politiku dopláca aj otvorená krajina - k akým zmenám dochádza v súvislosti dotačnou politikou v nej a aké dôsledky to so sebou nesie?

Zvýšená ťažba v lesoch je len jedna časť problému dotácií na spaľovanie biomasy – dotácia spôsobuje, že sa oplatí ťažiť aj porasty, ktoré si doteraz nikto nevsímal. Ide práve o otvorenú krajinu – o brehovú porasty, výnimočný a krásny biotop s protipododňovou funkciou. Za obeť padajú re-

mízky vo voľnej krajine, aleje, staré sady, solitérne stromy. Osobitným problémom sú porasty pionierskych drevín, ktoré sa náletovým spôsobom rozšírili mimo lesných pozemkov. V praxi to znamená, že miesta, kde rastie niekedy aj 60 alebo 80 ročný les, brezový alebo osikový háj, sú na mape zaznačené ako biele plochy – nelesné pozemky. Ich rúbanie je vlastne iba „čistenie lúk“ a drevo z nich neexistuje. Následkom takéhoto „prečisťovania“ krajiny je ničenie jej mozaikovitosti a pestrosti, ktorá je jedným zo základných kameňov

určitej stability. Prichádza erózia pôdy, povodne, mnohé živočíchy strácajú možnosti hniezdenia alebo vyvedenia mláďat, mení sa mikroklima krajiny a nakoniec aj tak na to doplatia ľudia, ktorí v daných lokalitách žijú a ktorých sa na to nik nepýtal.

Ďalšou obľúbenou témou VLKa sú veľké šelmy, ako vlk, medveď, či rys. Máme s nimi na Slovensku problém? A čo je vaším cieľom v tejto oblasti?

Ochrana veľkých šeliem je súčasťou našej práce, pretože veľké šelmy sú súčasťou normálneho lesa. Rys a medveď sú celoročne chránené druhy, na medvede sa každoročne podávajú desiatky žiadosti

o výnimku odstrel, pričom v drvivej väčšine prípadov nejde o kontajnerové, tzv. synantropné alebo problémové jedince, ale o divoké plaché medvede. Naša práca spočíva vo vstupovaní do legislatívneho procesu povoľovania takýchto výnimiek – zachránili sme tak mnoho nevinných medvedí, ktoré mali skončiť napríklad ako zaplatená trofej. Rezonuje tu aj otázka, či sú medvede premnožené – najprv treba povedať, že nikto nevie, koľko jedincov akéhokoľvek druhu tu má byť. A ak niekto tvrdí, že vie, klame. Medvedí alebo aj vlkov tu je toľko, koľko im dovoľuje prostredie – ich počet závisí od možnosti nájsť si brloh a bezpečne vychovať mláďatá, od toho, či majú dostatok potravy atď. Je zaujímavé, že nikde sa nehovorí o premnožených salamandrách alebo dáždovkách – tie nie sú lukratívnou poľovníckou trofejou. Je príznačné, že vlci, na rozdiel od človeka, neexploatujú svoje prostredie natoľko, aby zanikli zdroje ich potravy. Navyše existuje prirodzený úhyn, najmä mláďatá v skorom veku sú ohrozené chorobami. Je paradoxom, že vlk je u nás, na rozdiel od okolitých krajín, dva a pol mesiaca do roka legálne lovený. Naším cieľom je zabezpečiť, aby mal aj vlk, európsky chránený druh, na Slovensku bezpečný život a v konečnom dôsledku zabezpečiť jeho celoročnú ochranu. K tomuto cieľu sa pomaly blížíme – posledné dva roky sme zaznamenali mimoriadne úspechy v našom

dlhoročnom snažení. Na rozdiel od predchádzajúcich rokov, kedy bol pravidelne vystrieľaný každoročný prírastok, cca 150 vlkov (z 300 vlkov), bol na náš popud lov vlka výrazne obmedzený. Minulý rok tak bolo zastrelených len 27 vlkov a vlčia populácia podľa našich pozorovaní mierne stúpila, momentálne odhadujeme okolo 250 vlkov v jarnom kmeňovom stave, t. j. pred narodením mláďat.

Túto poľovnú sezónu, ktorá skončila 15. januára 2015, bolo zastrelených podľa údajov z ministerstva pôdohospodárstva 56 vlkov. Počet oproti minulej sezóne mierne stúpol, čo považujeme za následok zmien v obmedzeniach lovu. Stále sa to však nedá porovnať so sezónami predtým. VLK bude pokračovať v snahách o čoraz väčšie obmedzenie lovu. Najbližšou metou je legislatívne zabezpečiť, aby územia, kde sa vlk nemôže loviť, boli rozsiahlejšie a spojitější. Ak sa totiž pozrieme na mapu území, kde sa vlk loviť môže a kde nie (môžete ju nájsť na www.wolf.sk), nájdeme v nej určité „zvláštnosti“. Napríklad, napriek tomu, že sme vydobyli ochranu vlka súvisle pozdĺž poľsko-slovenskej hranice, nad pohorím Čergov záhadne vypadol riadny kus. Budeme bojovať aj o samotný Čergov – o jeho zaradenie medzi územia, kde sa vlk nebude loviť vôbec. Týmto by som zároveň chcela poďakovať ľuďom, ktorí nám s ochranou vlkov pomohli v mi-

nulosti a aj takým, ktorí nám v budúcnosti pomôžu. Niekedy stačí v pravú chvíľu a koordinovane s ostatnými napísať nahnevany list na ministerstvo či do Bruselu, podpísať petíciu alebo jednoducho hovoriť o vlkoch pravdu. Zlý imidž vlkom robí už rozprávka O Červenej Čiapke a je na nás, aby sme to uviedli na pravú mieru.

Aké sú tvoje zážitky s vlkami? Môžeš čitateľom priblížiť pár zaujímavostí z ich života a prečo ťa tak zaujímajú?

Pre mňa je vlk veľmi charizmatiké zviera. Naši predkovia si podľa výskumov prvýkrát skrotili vlka pred viac ako 100 000 rokmi – v našich psoch, aj tých najmenších, sa vlastne skrývajú statočné vlčie duše. Niekedy nám to aj dávajú najavo a myslím si, že vlk, ako staré apotropaické, ochranné zviera, si zaslúži pokojný život v našich lesoch. Plní navyše sanitárnu funkciu, loví chorú a starú zver a likviduje besnotu, ktorou sa nenakazí.

Fascinujúca je jeho vytrvalosť, sila a výnimočné sociálne väzby. Rada vravievam, že Lesoochranské zoskupenie VLK je vytrvalá organizácia práve tak, ako je vlk vytrvalé zviera.

Viac o LZ VLK na www.wolf.sk

Viera Mínarovičová

Autorka je piatačka v odbore Environmetálny manažment
Foto: Juraj Lukáč

Komunitné centrum Sásová

Radoslava Spišáková

V Banskej Bystrici v časti Sásová sa otvorilo prvé komunitné centrum v meste, ako verejný priestor, v ktorom sa stretávajú rôznorodí členovia komunity. Je to miesto otvorené voľno-časovým a dobrovoľníckym aktivitám, verejným stretnutiam občanov pri riešení problémov na sídlisku, rôznym podujatiam a vzdelávaniu s cieľom podporiť dobré vzťahy a súdržnosť v spoločenstve.

Komunitné centrum v Sásovej bolo založené v roku 2011 ako prvé v meste Banská Bystrica a postupne sa k nemu pridávajú aj ostatné mestské časti. Na otázky ohľadom neho nám odpovedala jeho dobrovoľníčka, **Dorota Martincová**.

Čo bolo hlavným podnetom založiť komunitné centrum a prečo práve na sídlisku Sásová?

V meste Banská Bystrica bol uskutočnený prieskum pod názvom „sociálny kapitál“ na základe ktorého bolo zistené, že medzi ľuďmi dochádza k mnohým konfliktom a problémom. Ľudia, ktorí bývajú niekoľko rokov vedľa seba sa vôbec nepoznajú, prehľbuje sa anonymita, vzniká medzi nimi strach. Hlavný problém bol v tom, že ľudia sa od seba odsudzujú, vzdávajú – tým pádom chcel byť vytvorený priestor na prehlbovanie vzťahov, riešenie problémov a konfliktov. Preto sa mesto Banská Bystrica rozhodlo, že tu, práve na sídlisku Sásová spustí pilotný projekt. Po osvedčení sa jeho pôsobnosť rozšíri aj v iných mestách a na ďalších sídliskách. Druhým hlavným podnetom bolo vytvoriť priestor kde sa ľudia môžu stretávať. To predstavovalo silný impulz, pretože ak chceme aby sa ľudia stretávali, musíme im na to vytvoriť priestor.

Aké akcie typovo tvoríte a zabezpečujete?

Tvoriť a zabezpečovať akcie nie je hlavným cieľom komunitného centra. To, o čo sa snažíme je skôr dávať ľuďom priestor, kde sa môžu realizovať a priestor kde sami môžu prichádzať s nápadmi. Našou snahou je byť im nápomocní. V centre sa uskutočňujú 3 druhy podujatí : pravidelné voľno-časové aktivity (ktoré sa konaajú na základe predpísaného rozvrhu), „ad hoc“ – kedy si niekto z komunity sám chce uskutočniť aktivity a pomáhame mu v zmysle zabezpečenia priestorov a inej pomoci, tvorba projektov a festivalov. Novinkou je vydávanie mesačníka „Komunitné noviny Sásová“.

Aké projekty máte za sebou v oblasti ochrany životného prostredia?

V tomto smere realizujeme 3 hlavné projekty: Projekt Komunitná záhrada, Festival EKO deň a Leto v háji

Komunitná záhrada

Projekt sa začal realizovať na jar minulého roku. Chceli sme využiť priestor, ktorý sa tu nachádza a ten sme chceli zveľadiť a kultivovať. Začali sme zbierať smeti, vyhrabávať trávnu a spravili malý záhon. Neskôr sa nám podarilo dostávať ohnisko sposedením.

Potom sme sa rozhodli projekt rozbehnúť vo väčšom meradle a premyslenejšie. Veľkým problémom v realizácii boli financie. Preto sme požiadali o grant. Cieľom komunitnej záhrady bolo vyjsť v ústrety všetkým vekovým kategóriám, a preto sme v rámci záhrady rozhodli vybudovať niekoľko zón. Prvá časť predstavovala pestovateľskú časť, kde bolo vytvorených 7 vyvýšených záhonov, na pestovanie zeleniny a bylín. Tento rok sme k ohnisku dobudovali veľký úložný priestor na odkladanie dreva v rámci ktorého je realizovaný zaujímavý projekt vertikálne jahodovisko - permakultúrny prvok. Ďalšia zóna, ktorá bola vybudovaná len nedávno, predstavuje prírodné dobrodružné detské ihrisko, ktoré už svojim vzhladom rešpektuje prírodné prostredie. Snažili sme sa ho vytvoriť jednoducho, aby tvorilo podnet pre detskú predstavivosť a nedať im niečo hotové. Do budúcnosti plánujeme rozšíriť vonkajšie priestory o oddychovú zónu. Priestor pre oddych, rozjímanie, čítanie, meditovanie.

Leto v háji

Vznikol s cieľom zachovať jediný park, ktorý sa nachádza v tejto lokalite. Festival vznikol na podnet ľudí z komunity. Jelšovský hájik, ktorý sa nachádza v Sásovej, je priestor veľmi špinavý a temný, kde sa ľudia necítia dobre. Preto sme sa rozhodli, že do týchto miest prinesieme kultúru, divadlá, koncerty a rôzne diskusie. Tento rok sa uskutočnil 3.ročník. Kvalita podujatia sa stále zvyšuje spolu aj s návštevnosťou.

Koľko ľudí pracuje v centre? Čo má pre to spraviť človek preto, aby sa stal členom?

V komunitnom centre pracujú dvaja stáli zamestnanci. Popri centre funguje aj občianske združenie cez ktoré sa zabezpečuje aj financovanie centra. Hlavné informácie ohľadom centra sú k dispozícii aj na stránke mesta Banská Bystrica, ale hlavným informačným kanálom sú sociálne siete. Komunitné centrum je otvorené všetkým ľuďom a počet dobrovoľníkom stále narastá a klesá. Pracovať v ňom môže každý. Na základe rozhovoru sa môžeme vzájomne dohodnúť na spolupráci, ktorá Vám bude vyhovovať, aby ste sa vy rozvíjali ale zároveň prinášali prosperitu. Kontaktovať nás môže osobne priamo v komunitnom centre, cez e-mail kcsasova@gmail.com alebo cez sociálnu sieť, kde je možné nás nájsť ako Komunitne centrum Sásová.

Radoslava Spišáková

Autorka je štvrtáčka v programe Environmentálny manažment

Verejný záujem - necháme štát rozhodovať bez nás?

Martina Paulíková

Všimli ste si, ako často verejnosť bojuje proti stavbám a činnostiam vo verejnom záujme? Najmä tí, čo sa zaujímajú o ochranu životného prostredia, registrujú desiatky petícií, kampaní a káuz, v ktorých sa samosprávy alebo ochranárske združenia snažia o zastavenie ropovodu, ťažby nerastov, výstavby najrôznejších objektov.

Ak by sme aj prijali myšlienku, že ide o nejakých (?) extrémistov, stále zostáva záhadou, ako je možné, že bežní ľudia takéto veci podporujú a nechcú, aby im štátni úradníci v ich meste alebo dedine postavili diaľnicu, priehradu či spaľovňu, ťažili zlato alebo urán. Veď je to v záujme verejnosti, hovorí to už sám názov takýchto stavieb – veď by mali byť „verejnoprospešné“!

Odpoveď na tieto otázky je nutné hľadať v minulosti, kedy sa zaužíval zvláštny spôsob rozhodovania o verejnom záujme - bez účasti verejnosti. Tento spôsob pretrváva aj dnes, pričom sa akosi zabúda na to, že základným ľudským právom nie je byť bohatý alebo sa dostať rýchlo autom do nákupného centra, ale napríklad mať priaznivé životné prostredie.

Definovanie stavieb a činností vo verejnom záujme má ďalekosiahle právne, a tým aj environmentálne, sociálne aj ekonomické dôsledky. Vo verejnom záujme možno obmedziť užívanie pozemkov aj budov, dokonca ich možno aj vyvlastniť. Viaceré zákony rôznym spôsobom definujú, čo je možné brať ako verejný záujem. Napríklad zákon o ochrane prírody a krajiny hovorí, že „vytváranie a udržiavanie územného systému ekologickej stability je verejným záujmom“ (§ 3 ods. 3 zákona 543/2002 Z.z.). Kým o tomto paragrafe vie asi málokto úradník, väčšina zamestnancov úradov používa s obľubou § 108 stavebného zákona. V tomto sa hovorí, že verejným záujmom je výstavba diaľnic, komunikácií, výstavba vojenských objektov, dobývanie ložísk nerastov, výstavba vodohospodárskych diel, potrubí pre pohonné látky a ropu a realizácia stavieb, ktoré určí ako verejnoprospešné územnoplánovacia dokumentácia.

Žiaden náš zákon však nerieši postup, ako by mohla verejnosť spoločne rozhodovať o verejnoprospešných stavbách. Aj keď sa v posledných mesiacoch začali objavovať prvé možnosti, ide skôr o nesystémové prvky, vynútené silným občianskym tlakom – konkrétne o zákaz ťažby a úpravy nerastov metódou kyanidového lúhovania, ak tento spôsob nepodporí verejnosť resp. dotknutá miestna samospráva. Vďaka aj za tieto prvé lastovičky, ktoré však o to viac otvárajú otázky – ak má miestna komunita právo vetovať zámer ťažby zlata kyanidom, prečo nemá možnosť spoločne rozhodovať o iných veľkých projektoch v svojom chotári

a odmietnuť ich, napríklad v miestnom referende? Nemala by mať verejnosť možnosť dať politikom a štátnym úradníkom najavo, že radšej chcú dýchať čistý vzduch a vzdajú sa možnosti rekreovať sa pri ďalšej veľkej priehrade, z ktorej aj tak nebudú môcť odoberať vodu?

Pred rokom 1989 bola diskusia o pojme verejný záujem nemožná. Štátne koncepcie a rozhodnutia o veľkých stavbách vo „verejnom“ záujme boli prijímané bez prerokovania s tými, ktorých sa týkali a mnohokrát boli pred verejnosťou utajované. Desaťročia platilo, že všetko, čo označil štát za verejný záujem, bolo nespochybniteľné, nadradené iným záujmom a bez pochyb v záujme verejnosti. Miestnym ľuďom sa až v záverečnej etape tesne pred realizáciou stavby kompenzovali zásahy do individuálnych vlastníckych práv, teda im vyplatili minimálne sumy za zobrať domy a pôdu.

Po roku 1989, aj napriek zmene spoločenského a ekonomického zriadenia, väčšina štátnych stratégií platila ďalej. Ak sa aj menili, tak iba málo a zaužívaným spôsobom – prakticky bez účasti alebo iba s formálnym zapojením verejnosti. Napríklad v roku 1998 schválila vtedajšia vláda V. Mečiara prvé územné

územné plány veľkých územných celkov, do ktorých „pre-klopila“ bez akejkoľvek diskusie všetky veľké štátne projekty a stavby ako verejnoprospešné. Z nich musia povinne prebrať tieto stavby všetky obce a mestá do svojich územných plánov, aj keď by boli tieto zámery v rozpore s potrebami miestnej komunity. Hoci sa regionálne územné plány formálne preskúmvajú každé štyri roky, štátne orgány svojimi stanoviskami ich zmene, najmä čo sa týka verejnoprospešných stavieb, naďalej bránia.

Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie, prijatí Aarhushského dohovoru resp. smerníc EÚ a viacerých súdnych sporoch a podnetoch MVO na Európsku komisiu museli postupne štátne orgány začať poskytovať zainteresovanej verejnosti priestor na pripomienkovanie strategických dokumentov či ich posúdenie z hľadiska vplyvov na životné prostredie. Princíp partnerstva je však stále veľmi formálny, vynútený skôr tlakom zvonku zo strany MVO či Európskej komisie, nejde o dobrovoľne uplatňovaný prístup štátnych orgánov. Väčšina štátnych a bohužiaľ aj samosprávnych úradníkov presadzuje princíp, že čokoľvek naplánuje „štát“, je automaticky verejným záujmom a automaticky považujú pripomienky samospráv a občanov za menej silné a dôležité, ako pripomienky od štátnych orgánov.

Nastavenia našej legislatívy v oblasti územného plánovania podporuje silné centralistické riadenie regionálneho rozvoja z najvyššej úrovne ústredných orgánov štátnej správy smerom dolu. Je samozrejmé, že štát musí mať nástroje na presadenie záujmu verejnosti nad záujmami úzkej skupiny ľudí, ak sa preukáže takáto potreba. V súčasnosti nie je však takáto kompetencia orgánov štátnej správy ničím vyvažovaná, teda nie je priestor na hodnotenie či aspoň diskusiu o verejnom záujme v prípade konkrétnych stavieb ani strategických koncepcií. Štátne koncepcie sa nespracúvajú na základe prieskumu potrieb občanov, ale na základe rozhodnutí ministerstiev, úradov a štátnych podnikov atď. Ak aj miestna samospráva, občianske združenia a verejnosť nesúhlasia napríklad s umiestnením spaľovne či priehrad v svojom bydlisku, prakticky neexistuje nástroj či inštitúcia, ktorá by zvažila protichodné (verejné) záujmy a rozhodla o nich.

Združenie Slatinka je občianske združenie, ktoré vzniklo v r. 1993 ako reakcia verejnosti na znovuoživenie kontroverzného projektu vodného diela Slatinka pri Zvolene. Poslaním združenia je ochrana prírodného prostredia, zvyšovanie účasti verejnosti na rozhodovaní o projektoch a dokumentoch s vplyvom na životné prostredie a environmentálne vzdelávanie, najmä detí a mladých ľudí. Činnosť združenia je rozdelená do projektov, ktorých spoločným cieľom podpora aktívneho občianstva a participácie verejnosti (vrátane detí a mladých ľudí) na verejnom rozhodovaní. Ťažiskovým projektom je projekt Zachráňme Slatinku. Projekt „Verejný záujem a záujem verejnosti“ je podporený sumou 33 795 € z Fondu pre mimovládne organizácie, ktorý je financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2009-2014. Správcom Fondu je Nadácia otvorenej spoločnosti - Open Society Foundation. Cieľom projektu "Verejný záujem a záujem verejnosti" je zvýšenie zapojenia MVO do tvorby politik a rozhodovacích procesov na miestnej, regionálnej a národnej úrovni.

Z týchto dôvodov Združenie Slatinka od októbra 2014 začína skúmať fenomén „verejného záujmu“ detailnejšie. Experti združenia budú analyzovať územné plány regiónov a miest a obcí, súdne rozhodnutia aj legislatívu. Rozprávať sa budú s predstaviteľmi miestnych samospráv, ktoré musia obhajovať štátom nariadené stavby a činnosti vo verejnom záujme, aj keď sú v rozpore so záujmami miestnej verejnosti. Do aktivít budú zapojení aj mladí ľudia.

Viac informácií získate aj na <http://www.slatinka.sk/projekty/verejny-zaujem/> a slatinka@changenet.sk

Martina Paulíková

Autorka je programovou manažérkou v Nadácii EKOPOLIS a Koordinátorka Združenia Slatinka

Foto: Martin Dubovský

NADÁCIA OTVORENEJ SPOLOČNOSTI
OPEN SOCIETY FOUNDATION

eea
grants

Gabčíkovo: Ako sa pred dvoma desaťročiami zmenil ráz Dunaja

Marek Javorský

Vybudovanie vodného diela na rieke Dunaj v druhej polovici 20. storočia je zbožným želaním vtedajšej československej vlády spečatené medzinárodnou dohodou. Píše sa rok 1977, projekt vodného diela nabera reálne kontúry s cieľom vytvoriť stavbu, ktorá má splňať ochranu pred povodňami. Postupne sa vynárajú problémy spojené s nerešpektovaným podmienok medzinárodnej dohody, investíciami a v neposlednom rade zásahom do prírody.

Slovensko áno, Maďarsko nie

V lete roku 1977 na medzinárodnej konferencii o problémoch veľkých riek v San Franciscu vyletel do sveta problém vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros. U nás sa začala verejnosť dozvedať o tomto probléme zo zahraničných rozhlasových médií. Vtedajší režim velebil a oslavoval veľkú stavbu socializmu v spoločnosti cudzokrajných návštevcov, zatiaľ čo sa v Maďarsku konala niekoľko tisícová demonstrácia proti Nagymarosu. Bratislavskí ochranári boli v očiach slovenských štátnikov tí, ktorí držia kartu s Maďarmi, avšak držali kartu s prírodou. Mnohí odborníci v tom čase nestáli na správnej strane mince. Snaha skutočných ochranárov tu bola od piky, no ich boj proti režimu bol bojom s veternými mlynmi.

Zmena systému = nič sa nemení

Iniciatíva režimu z pred novembra '89 vedie stavbu na našej časti územia do finále. Chýba málo k jej dokončeniu. Avšak koniec roku 1989 znamená pád komunizmu a ochrancom prírody a ekológom sa uvoľňujú ruky. Naši južní susedia posúvajú ochranu lužných lesov na prvé miesto. Pod obrovským tlakom verejnosti maďarská vláda od medzinárodnej dohody rezignuje...

Maďarsko začína aktívne zápoliť na medzinárodnej pôde a žiada stopku vodnému dielu. Slovenskí ochranári a aktivisti bojujú za zachovanie unikátnej prírodnej zložky v okolí slovenského Dunaja. Napriek tomu, 24. októbra 1992 sa pokračuje s prácami

následne je tok Dunaja odklonený do umelého prírodného kanála vedúceho ku Gabčíkovskej hrádzi.

„Mal som zodpovednosť za ľudí, ktorí na stavbe zmreli, za ochranu územia... Ak by sme vtedy neurobili to, čo sme spravili, tak by vodné dielo už nikdy nebolo dokončené. Museli sme to urobiť napriek všetkým...“, vyjadril sa otec vodného diela Gabčíkovo Július Binder, bývalý šéf Vodohospodárskej výstavby. Povelom „Sypte“ odštartoval práce na koryte Dunaja až po uvedenie Gabčíkova do prevádzky. Ochránarov, ktorí bojovali proti výstavbe, nazval ekoteroristami. Za jeho rafinovaný prístup si vyslúžil ako prvý v Československu antiekologický titul v ankete Ropák roka 1992.

Pomenovanie Otec Gabčíkova k Binderovi patrí doslovne: „Česká vláda, časť slovenskej vlády a ekoaktivisti boli takí silní, že slovenská vláda celkom neverila, že sa nám to podarí prehradiť. Nechali to celé na Vodohospodársku výstavbu. Vláda sa 20. októbra uzniesla, že koryto Dunaja sa nebude prehradzovať. Ani krízový štáb 23. októbra nič nevyriešil a nechal to celé na mňa.“ Binder je presvedčený o tom, že bez priehrady by Slovensko zažilo obrovské povodne. Myslí si, že dunajské lužné lesy by bez jej postavenia vyschli.

Čo sa deje s prírodou?

Odvtedy prešli dve desaťročia, avšak táto nálepka socialistickej

moci a útoku proti prírode sa zachovala dodnes. Myslia si to aj vtedajší aktivisti, ktorí predvídali katastrofálne následky vodného diela. Uznávaný prírodovedec a ochranár Mikuláš Huba patril k najvýznamnejším aktivistom vtedajšej doby proti vodnému dielu. „Došlo k výrazným zmenám oproti pôvodnému projektu. Pôvodne išlo o dve vodné diela a tu ide o jedno, ešte aj územne zmenšené, čo považujeme za pozitívny posun. Dnešná podoba je lepšia ako pôvodný projekt, čím ale nehovorím, že ju beriem na milosť“, vyjadril sa Huba, ktorý aj s odstupom času hodnotí tento projekt nekompromisne ako symbol násilia spáchaného na prírode. Upozorňuje na chýbajúce informácie čo sa skutočne v prírode deje, aký je dopad slávyčhtivej stavby na okolité ekosystémy: „Stále je to časovaná ekologická bomba, vzhľadom na sedimenty, ktoré sa hromadia v Hrušovskej zdrži. Krajina v okolí vodného diela sa za uplynulých 20 rokov – od čias výstavby – čiastočne zregenerovala, ale, ak to zjednoduším, unikátnu prírodu takzvanej vnútrozemskej delty Dunaja do značnej miery nahradila umelá príroda. Čo to celé robí s podzemnými vodami, poriadne ani nevieme, lebo väčšina vodných zdrojov, ktorým hrozilo zníženie kvality vody, sa jednoducho prestala využívať.“

Na snímke z 18. augusta 1991 členovia občianskej iniciatívy Euroreťaz a zástupcovia Združenia miest a obcí počas demonstrácie proti dokončeniu Vodného diela Gabčíkovo

Podobný názor majú tiež mnohí odborníci, ktorí sú voči celkovému výsledku skeptickí, ale priznávajú, že projekt vodného diela nepadol tak katastrofálne ako sa predpokladalo. S prižmúrením oka sa dá konštatovať, že v súčasnosti funguje vodné dielo v lepšom stave ako malo pôvodne fungovať. Sústavný tlak slovenských vedcov a ochranárov, ako aj medzinárodného úsilia priniesol svoje ovocie. Dunajské lužné lesy, ktoré mali byť vyrúbané sa zachovali. V roku 1997 potvrdil Medzinárodný súdny dvor v Haagu platnosť zmluvy medzi slovenskou a maďarskou stranou. Oba štáty sa na základe rozsudku mali dohodnúť na jeho plnení, čo sa dodnes nestalo.

Vtáčie ostrovy

Istým zadostučinením miestnej prírody má byť vybudovanie umelých ostrovov v Čunove, kde hniezdia rôzne druhy vtáctva. Termín „vtáčie ostrovy“ alebo „raj vtákov“ sa objavuje v reklamných prospektoch vodného diela. Odvrátenou časťou ostáva, že vtáctvo (bocian čierny, žltouchost) z iných častí Dunaja sa v zimnom období zhromažďuje na Gabčíkove. „Je otázne, či nedošlo len ku koncentrácii vtákov z ostatných úsekov Dunaja, čomu nasvedčujú dlhodobé údaje. Na Dunaji početnosť v zime klesla, na Gabčíkove stúpila,“ povedal Jozef Ridzoň z organizácie SOS/BirdLife Slovensko. Jediné (smutné) pozitívum na ktorom sa odborníci zhodujú je nezrealizovanie druhej časti vodného diela na maďarskom území – Nagymarosom.

Tento prípad spred viac ako 20 rokov je jasným príkladom toho, kam zašla nenásytnosť socialistických mecenášov a ich projektantov, nekonečná túžba naplnenia megalomanských cieľov komunistického režimu. Ich priority nebrali ohľad na životné prostredie, ktoré nám ponúka pestrú paletu možností a predovšetkým má byť k dispozícii aj ďalším generáciám. Zatiaľ čo naši južní susedia zatiahli ručnú brzdu v pravý čas a dali prírode „zelenú“, u nás sa uskutočnil nenávratný zásah do dunajskej prírody.

Marek Javorský

Autor je piatok v programe Environmentálny manažment Foto: TASR

Tuje problém - ako sa mení vidiek

Andrea Uherková

Kde máme problém? Na vidieku. Prečo? Lebo tuje. Tie nudné cintorínske dreviny. A nielen tuje, ale aj exotické borievky a iné okrasné ihličnany. Len ťažko prejdeme slovenskou dedinou, bez toho aby nám bili do očí aspoň z pár záhrad. A v tomto momente už začína mať „vidiek“ problém.

Postav dom, zasad' strom

Vidiek máme vo svojich myšliach zafixovaný ako miesto s tradičným vzhľadom. Ako priestor, kde cítiť prítomnosť človeka v krajine a prejavy jeho práce. Keby sa dnešnou dedinou prešli naši predkovia, hoc iba 2 generácie dozadu, nerozumeli by, prečo tam sadíme malé ihličnany, z ktorých nie je žiadny úžitok. Kedy-si, keď človek vyšiel na záhradu, zakopol o pár jablák, z ktorých spravil koláč, zvyšok naložil do suda a počas zimy popíjal plody svojej práce. V lete si sadol do tieňa orecha, ktorý zároveň chránil dom od vetrov. Keď opadol, tak slnko mohlo prenikať a ohrievať studené steny.

Dnes vyzerá vidiek inak. Je ťažké odpovedať jednoznačne na otázku, či je to zlé. Doba sa mení. Priestor vidieka sa stáva menej osobným, uniformným, stierajú sa rozdiely medzi mestskou a vidieckou zeleňou (BOČEK, 2013). Dôvodov je, ako obvykle, viacero. Je fajn sa pozeráť na veci kriticky a premýšľať nad nimi. Aby sme zistili, či je potrebné ich meniť. Je teda potrebné meniť tvár vidieka? A akú ju chceme mať?

Odkiaľ vietor fúka

Téma je komplexnejšia, než by sa zdalo. Mení sa totiž celá kultúra osídľovania krajiny, ktorá je spôsobená aj zmenou životného štýlu, absenciou človeka – hospodára - v krajine, pribúdaním chatárov a chalupárov, ale aj rozrastaním miest a suburbanizáciou, tvorbou satelitných mestečiek. Tie sú osobitným typom výstavby, v ktorej chýbajú viaceré prvky, typické pre obce. Suburbanizáciu, ako vizuálny smog, spomína aj univerzitný pedagóg Ing. Dušan Daniš, PhD., ktorý sa venuje tiež vegetačným úpravám a navrhovaniu záhrad: „*Ide o problém najmä satelitných sídiel s vizuálnou izoláciou jednotlivých pozemkov. Je to vlastne systém hromadného bývania v kvázi individuálnej výstavbe. Panelák zrútený na zem.*“ V rodinných domoch na okrajoch miest, ktoré sú niečím medzi mestami a malými dedinami mestami a malými dedinami, absentujú námestia, sociálna vybavenosť, parky, ale aj ovocné stromy na záhradkách. Môžete si byť však istí, že nejaké „okrasné“ ihličnany uvidíte už z diaľky.

O aké dreviny sa vlastne jedná? „*Tuja je zovšeobecňina*“, vraví Daniš, „*ľudia vnímajú všetky borievky ako tuje a všetky ihličnany ako jedličky. Keď hovoríme o tujách, hovoríme väčšinou o borievkach. Vytvoril sa celý sortiment malých, guľovitých a zakrpatených kultivarov 'tují', či 'borievok', ako šikovný obchodný artikel. Podobne je to so živými plotmi, ktorých synonymom je pre mnohých len 'tuja'.*“ Tieto ihličnany dnes nie sú len na suburbiách, ale aj zaplňujú aj klasické dediny.”

Sme leniví

Sťahovanie ľudí do miest – urbanizácia – je dlhodobý proces. V posledných storočiach sa mestá zaplňujú a vidiek pomaly vysídľuje. Tí, z ktorých sa stávajú mešťania, si berú kúsok dediny so sebou a vznikajú záhradkárске osady s polemickou idylou trávenia času. Naopak mešťania, ktorí prichádzajú na dedinu, so sebou sťahujú na vidiek aj kúsok mesta.

Doba je rýchla, musíme zarábať peniaze, uživiť rodinu. Keď prideme z práce, nechce sa nám „upratovať“ záhradu, či hrabať listie. Celú jeseň. Netreba si vyrábať robotu navyše, aj keď nás vraj šľachtí. Keď môže sused sedieť vo svojom záhradnom altánku a kochať sa upravenou záhradkou s fontánkou a trpaslíkmi, prečo by som ja mal pracovať ako otrok. „*Ľudia si vysádzajú ihličnany kvôli tomu, že sú stálo-zelené, z princípu. Lebo z nich nepadajú listy, netreba ich hrabať, rastú väčšinou dohora alebo tak, ako je to predpísané.*“ Keď si pod ne dajú ešte kôru s mulčovacou plachtou, tak nerastú takmer vôbec. Po odumretí ich vymenia za iný kus – jedna k jednej – a stále majú na záhrade to isté a sterilné prostredie. Súčasný postmoderný trend je minimalistický a toto je jeho výsledok,“ vraví Daniš.

Podobný názor má aj český ovocinár BOČEK (2013), ktorý píše, že existencia plodov a veľkého množstva opadaných listov býva príčinou súčasného útľmu pestovania ovocných drevín nielen vo verejnom priestore, ale aj súkromnom. Úbytok podľa neho súvisí aj so zmenou bývania na dedine, kde ľudia nemajú chuť ani čas sa o ovocné stromy starať. Poľnohospodárstvo prestalo byť hlavným zdrojom živobytia a aj samozásobiteľstvo stra-

stratilo na význame.

Chceme mať súkromie a sterilné prostredie

Bývať na dedine kedysi znamenalo, že ste každý druhý deň navštívili susedku, vymieňali si úrodu, ženy klábosili na priedomí a všetci všetko vedeli. Nie vždy to bolo príjemné, ale vytváralo to pocit bezpečného priestoru, v ktorom vám záhradu nestrážil len pes, ale aj váš sused. Dnes sa ľudia radi oddeľujú od ostatných veľkými plotmi, napríklad tujovými.

„*Ale potom, keď im ukážete vtáčí zob, vavrínovec lekársky, hrab, javor poľný alebo obyčajný buk, že to funguje, a že na záhrade nepotrebujú mať v zime nepriehľadnú stenu, tak to ide. Pretože to je základný problém, ľudia sa chcú izolovať. Ale my nepotrebujeme mať celoročne stálo-zelenú záhradu. Načo? Väčšina ľudí v zime na záhrade nemá žiadne aktivity, to v konečnom dôsledku znamená, že nepotrebujú nepriehľadnú stenu, len im to treba povedať*“, dodáva Daniš.

Strom ako naše zrkadlo

Čo to hovorí o nás ako ľuďoch? Platí „povedz mi, čo máš na záhradke a ja ti poviem, kto si?“ Niektorí autori tvrdia, že si vysádzaním ihličnanov odmietame priznať svoju pominuteľnosť. Pokiaľ nám padajúce listie pripomína blížiacu sa jeseň nášho života, ihličnan nás udrží stále mladých a sviežich. Ironiou je, že vysádzaním tují si robíme cintorín za oknom už kým sme živí. Možno si zároveň „poriadkom“ na záhradke kompenzujeme neporiadok v sebe. A za domom si tak vytvárame chladné dvory bez ducha.

Čo na to záhradní architekti

Mnohí ľudia, ktorí si ihličnany na záhradky vysádzajú, by si mohli nechať poradiť od záhradných architektov. Otázka však je, čo poradia a či na to ľudia vlastne majú peniaze. „Architekti pristupujú k záhradnému biznisu tak, že predávajú do záhrady prvky, ktoré sú drahé. Ľudia tým, že majú maximálne peniaze na tie drahé prvky, už nemajú na toho tvorca, a tak si nakúpia sumárum rôznych prvkov a 'vykastrujú' si záhradu sami“, vraví Daniš. „*Základom záhradného architekta by malo byť človeka - majiteľa záhrady, doviesť tomu, že záhrada je organizmus, ktorý sa má rozvíjať. A rozvíjať sa môže len niečo, čo má dynamiku.*“

Dôjde na psa mráz?

Ako píše BOČEK (2013), estetické vnímanie každého človeka je iné a každý má právo si zvoliť vlastný štýl skrášľovania svojho domova. Na druhej strane aj krajinní architekti, ktorí navrhujú záhrady, ľahko podliehajú mainstreamu a nepoznajú alternatívy alebo nové prístupy. Túžba po originalite môže byť veľkou príležitosťou pre návrat úžitkových a ovocných drevín do intravilánu, či už zo strany obecných úradov (verejný priestor) alebo súkromných osôb.

MAREČEK (2006) si myslí, že inšpirácia výtvarného poňatia rôznych funkčných typov vidieckych záhrad by mala vychádzať sortimentálnom aj priestorovom zmysle z miestnych zvyklostí, najmä z lokálnych foriem ľudového krajinárstva.

Možno to naozaj nebudú ľudia vnímať ako problém, pokiaľ to nebude existenčné. Pokiaľ nenastane potravinová kríza. Vtedy sa môže stať, že to jablko zo stromu, z ktorého listie musia hrabať, by sa bodlo. Ktovie, či nebude neskoro. Pretože nám nenarastie zo dňa na deň.

K téme sa vyjadrila tiež krajinná architektka **Ing. Anna Dobrucká, PhD.**, z SPU v Nitre.

Aký je Váš názor na problematiku tují? Vnímate trend ich vysádzania pozitívne alebo negatívne?

Už som v jednom rozhovore (pre Nota Bene, pozn. red.) povedala, že tuje na slovenský vidiek nepatria, pretože narušajú tradičný obraz vidieka. Lenže globálne otepľovanie nás možno prinúti sadiť druhy, ktorým sa v nových podmienkach bude lepšie dariť. Veľmi si však želim, aby sa tak nestalo a aby sme si udržali našu pestrú, rozmanitú a živú krajinu všetkým možnými opatreniami. Tuje sú cudzím prvkom v našej krajine, preto ich prítomnosť nie je vhodná. Naša krajina bude vtedy atraktívna, ak si udrží svoj charakteristický vzhľad. Prídu k nám cudzinci obdivovať to, čo majú doma? Asi nie. Tuje teda narušajú i atraktivitu našej krajiny. Ale napadla mi otázka: Myslíte, že ľudia ešte cítia potrebu zachovať tradičný slovenský vidiek? A chce ho dnes ešte niekto zachovať? Pýtam sa preto, že nie len tuje narušajú tradičný obraz vidieka. Vezmite si do rúk knihu pána Hniličku "Sídlní kaše". Zistíte, že stav, ktorý v nej popisuje, je realitou i u nás. Je to desivé popretie vlastnej identity a tuje sú toho súčasťou. Vysádzanie tují je dôsledok "módneho trendu", súčasného vnímania "kvalitnej architektúry", benevolencie samospráv (stavebných úradov) v rozhodovaní, chybou v projektoch, absencie územných plánov a výstavby bez jasných regulatív. Dnes sa už "tuja" stala (aspoň pre mňa) symbolom straty identity, symbolom globalizácie i pýchy človeka, ktorý "mení svet", pričom často ničí kultúrno-historické a prírodné hodnoty. Do určitej miery je to však i dôsledok slobody, konkrétne cestovania. Ľudia chcú mať doma kúsok exotiky z dovolenky. Viete, nikdy sa ľudia nemali po materiálnej stránke tak dobre, ako v súčasnosti a chcú to prezentovať "modernými úpravami". Dnes akoby ľudia chceli zaprieť svoje korene, zaprieť skromnosť, jednoduchosť, ktorá pramenila zo spôsobu života a z citu ku krajine. Tuje sú toho dôkazom. Tuje sú súčasťou stredomorskej architektúry, ktorá sa u nás rozširuje a tak i tují pribúda. Tuje sú (v prenesenom slova zmysle) problém sociologický, urbanistický, architektonický i krajinársky. Je to tiež o morálke, zodpovednosti, dodržiavaní legislatívy, odbornosti, ale i o dopyte, konzume, i o akceptovaní tradícií, hodnôt....Preto sa nedá na Vašu otázku odpovedať jednoznačne a jednoducho. Ak chceme menej tují, treba meniť myslenie v spoločnosti.

Čo môžu spôsobiť tieto ihličnany na záhradkách?

Ja som krajinný architekt a dôsledky by skôr mali posúdiť vedeckí pracovníci. Odpoveď závisí tiež od uhla pohľadu. Keďže sa pýtate na záhrady, skúsme krajinársky aspekt: tuje sú jednoznačne v našej krajine cudzím prvkom.

Z môjho hľadiska je to "statická hmota", ktorá nahradila pestrosť záhrad. Tým chcem povedať, že je to v lete v zime rovnako zelený neprehľadný (občas i pôvabný) prvok. Ja ho v mojej tvorbe nepoužívam už aspoň 20 rokov. Navyše tuje (a nie len tuje) menia chemizmus pôdy.

Kedy sa začala presadzovať takáto móda ich pestovania? Súvisí to s otvorením hraníc po revolúcii?

Toto nemá nič spoločné s revolúciou, ale s cestovaním čiastočne áno. Začalo to oveľa skôr - cestovaním šľachty, ktorá prinášala rôzne druhy drevín na Slovensko a zakladala prvé zbierkové záhrady. Arborétum Mlyňany založil v roku 1892 Dr.Štefan Ambrózy-Migazzi, maďarský šľachtic. Bol zvedavý, či sa bude týmto druhom dariť v našich podmienkach. A dарило sa. Po II. svetovej vojne tu bolo zriadené pracovisko SAV, ktoré žiaľ množilo tuje vo veľkom i na predaj. Tuje (resp. tujovité druhy) sa pomerne ľahko množia, no a po vojne obce chceli svoje zničené prostredie "skrásťovať". Arborétum malo z predaja sadeničiek príjmy, ľudia mali prácu a zákazníci boli spokojní, pretože získali druhy, ktoré susedia nemali. Možno sa ani vplyv tejto produkcie nedal vtedy odhadnúť. Čiže tuje tu máme už dlhšie a za socializmu sa len zdarne šírili. Po revolúcii, keď ľudia začali cestovať, začal dopyt po tujách rásť. Dôvod? Ľudia si chceli "skrásliť" svoju záhradku a tuje boli poruke. Navyše týmito novými úpravami dali najavo, že sú "in". Dopyt podporili i pestovatelia, predajcovia a záhradníci. Voľný obchod umožnil dovoz týchto druhov zo zahraničia a trh sa touto komoditou naplnil, obchod sa roztočil. Chcete v záhrade tuje? Dobré, "záhradný architekt" (často falošný, ale to je iná téma) vaše želanie splní. Čiže výsadba tují, ako vidíte, je tiež ekonomický problém.

Aká je tendencia vývoja záhradiek slovenského vidieka v najbližších rokoch?

Neviem. Strácam prehľad. Dnes vládne chaos i na slovenskom vidieku. Každý si myslí, že na svojom pozemku si môže robiť čo chce. Ľudová tvorba a neodbornosť sa podpisujú pod súčasným obrazom vidieka. Navyše potreba vyčleniť sa je tak silná, že nám prináša nové a nové chyby v riešení záhrad, krajiny, vidieka. Vývoj záhrad bude závisieť prioritne od architektúry, ktorá "ovláadne" vidiek (či to budú päť cudzie vzory, alebo siahneme po našich regionálnych prvkoch), ale i od dopytu, od "osvietenosti" investora, od jeho citu pre krajinu, ale i od ponuky v obchodoch a od celkovej spoločenskej nálady. Ale odbornosť je z môjho pohľadu prvoradá. Nemôže sa nám predsa stať, aby "odborník" do projektu zelene v rámci pamiatkovej zóny navrhol výsadbu cédrov a araukárie. V spomínanom prípade zasiahli odborne zdatní úradníci v procese schvaľovania. Ale ustrážia všetky takého omyly? A majú vôbec oni byť v tejto pozícii kontrolórov projektov? Nemal by daný spracovateľ projektu vedieť, čo je vhodné a čo nie na konkrétnej lokalite? Skúste urobiť prieskum trhu a zistiť, aká je tendencia vývoja záhrad. Čo vlastne stavebníci chcú? A majú oni určovať vývoj vidieka? Nemali by to byť plány, koncepcie, projekty?

Ja v praxi denne tvrdo bojujem s omylmi a nevkusom. A to nikomu na popularite nepridá. Kolegovia z Anglicka sa tiež sťažujú na tento tlak stredomorskej flóry, na "nevkus" a na "sídelnú kašu". Podobne ako u nás aj u nich sa k historickým objektom tlačia nepôvodné a netradičné druhy, ktoré menia tradičný obraz anglickej vidieckej krajiny. To isté platí o Bulharsku i o Lotyšsku... Je to daň za globalizáciu? Ale predsa chceme, aby v oblasti kultúrnej oblasti nedošlo ku globalizácii, chceme si zachovať každá krajina svoju identitu ako prvok atraktívnosti. Takže ako na to? Jednoznačne cez neinvestičné procesy, ako je plánovanie a tvorba zelených koncepcií, ktoré budú podkladom pre urbanistov i architektov. Myslím, že práve školy majú byť mienkotvornými inštitúciami. Školy by mali byť praxi nápomocné, mali by robiť výskum, sledovať javy, tvoriť metodiky, vzdelávať verejnosť, prezentovať krajinárske i architektonické, trendy a najmä vychovávať odborníkov, ale nemali by prax nahrádzať.

Andrea Uherková

Autorka je druháčka na doktorandskom stupni štúdia v programe Ekológia a ochrana biodiverzity

Článok vychádza z komentára písanom na Sokratovom inštitúte a ďakujem za pomoc jeho študentom Robovi Podobovi a Katke Pazmányovej. Za neustálu inšpiráciu má moje ďakujem aj český ovocinár Stanislav Boček. Za čas venovaný téme vďaka aj Dušanovi Danišovi a Anne Dobruckej.

Ing. Anna Dobrucká, PhD. pôsobí ako autorizovaná krajinná architektka pri Slovenskej komore architektov. Absolvovala viaceré kurzy a zahraničné študijné pobyty. Bola v správnej rade Spoločnosti pre záhradnú a krajinnú tvorbu, v predstavenstve Slovenskej komory architektov a šesť rokov pôsobila ako predsedníčka Združenia pre urbanizmus a územné plánovanie na Slovensku. Jej ateliér je nositeľom Ceny za architektúru CEZAAR 2013 a ceny za urbanizmus - Cena ZUUPS 2013.

Ing. Dušan Daniš, PhD. je absolvent FEE v špecializácii Krajinné inžinierstvo a tvorba krajiny. Projekčne sa venuje návrhom vegetačných a sadovníckych úprav so zameraním na tvorbu súkromnej a priemyselnej zelene, krajinárskych úprav a rekonštrukciu historických parkových objektov. Je členom medzinárodnej arboristickej spoločnosti ISA Slovensko. Pedagogickú činnosť venujem predmetom dendrológia, krajinárska dendrológia, ekológia drevín, ekológia urbanizovaného prostredia a tvorba krajiny.

Zdroje

BOČEK, S. (2013): Možnosti využiti starých odrůd ovocných dřevin. In: Strom pro život. Život pros strom XII. Systémová péče o dřeviny. Litoměřice. Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, o.z. Praha, 2013.
DANIŠ, D. (2014): in verb
MAREČEK, J. (2006): Ovocný strom jako významná součást krajinného rázu. Česká zemědělská univerzita v Praze. Fakulta agrobiologie

Podšíp - miesto ako z rozprávok

Daniela Domčeková

Možno poznáte ten pocit, keď vás nejaké miesto k sebe volá. Nenápadne sa vám pripomína ústami vašich známych a priateľov, zo stránok časopisov, alebo sa objaví na lákavých fotografiách na obrazovke monitora. Už dlho ma takto vábil Podšíp, vrchárska osada stratená v lesoch Malej Fatry. Miesto naozaj čarovné, akých už neostalo veľa... Prijmite preto pozvanie na výlet za už takmer zabudnutou históriou.

Na Podšíp vedie niekoľko oficiálnych aj neoficiálnych chodníkov. Najkrajšiu možnosť ponúka okružná trasa začínajúca a končiaca v dedinke Stankovany pri Ružomberku. Už v Stankovanoch objavíte zopár veľmi pekných dreveníc, ktoré mali to šťastie a nepodľahli nenásytnému zubu času. Zo Stankovian sa trebavybrať smerom na západ, na Kľačany popri železničnej trati. Za poslednými domami, asi po 150 metroch, sa z cesty odpája chodník, ktorý odbočuje vpravo do lesa. Stúpa najskôr strmo neskôr miernejšie cez les až na rozľahlú lúku s nádherným výhľadom a drevenicami.

Osadu Podšíp pravdepodobne založili obyvatelia Stankovian, ktorí hľadali útočisko pred tureckými nájazdmi. Život tu hore bol drsný a krásny zároveň. Ľudia sa živili najmä prácou v lese – drevorubačstvom a chovom dobytky. Každá rodina vlastnila kravy alebo ovce. Chladná horská klíma im neumožňovala dopestovať veľa potravín, no aj napriek tomu dokázali pestovať zemiaky a ovos. V malých domčekoch s jednou izbou sa často tie-snilo až 11 ľudí. V neskoršom období museli Podšípania dochádzať denne do práce a do školy v akomkoľvek počasí. Z tohto dôvodu najmä mladí odchádzali žiť dole do dedín a osada sa postupne vyľudňovala. Poslední obyvatelia ju opustili v 50-tych rokoch minulého storočia a Podšíp začal postupne upadať do zabudnutia. Jeho osud zmenili mladí ľudia, ktorým nádhra tohto miesta učarovala a rozhodli sa ho zachrániť. S obnovou dreveníc začali v roku 1969. Hoci niektoré z pôvodných domov sa nepodarilo obnoviť, stojí dnes v osade Podšíp 14 dreveníc. Všetky slúžia ako rekreačné objekty. Podšíp sa stal v roku 1991 chránenou pamiatkovou zónou. Na rozdiel od pár kilometrov vzdialeného Vlkolínca, ktorý je súčasťou svetového kultúrneho dedičstva UNESCO, tu však nenájdete davu turistov ani žiadne stopy civilizácie. Dokonca sem nedolieha ani hluk z ciest. Tu máte naozaj pocit ako keby ste sa preniesli v čase. Osada Podšíp je z východu chránená skalným vápencovým masívom Zadného Šípu, ktorý je súčasťou národnej prírodnej rezervácie Šíp. Predmetom ochrany je vzácna vápnomilná flóra, ale aj krajinársky úchvatné vápencové bralá Šípskeho masívu.

Ďalšia cesta bude pokračovať práve touto rezerváciou. Z osady vychádza žltá turistická značka strmým stúpaním na vrchol Zadného Šípu. Z jeho skál je pekný spätný pohľad na lúku s drevenicami, ale aj na smutný obraz rozostavanej diaľnice D1, ktorá pôsobí ako jazva v malebnej krajine. Ďalej vedie chodník pomedzi bralá a horské lúky so vzácnymi rastlinami.

Výhľady na Liptov, Veľkú Fatru, Malú Fatru, Rozsutec, Oravu, Choč a v diaľke na Západné Tatry vzbudzujú v človeku pocit hrdosť na nádhernú slovenskú krajinu. Za nevýrazným východným vrcholom začne cesta prudko klesať dole do Žaškovského sedla. Neďaleko odtiaľto sa ukrýva ďalšia pôvodná vrchárska osada – Fedorov. Zo sedla chodník zostupuje cez Škútovu dolinu späť do Stankovian.

Čas starých vrchárskych osád sa už pomaly končí. S nimi odchádza aj kus našej histórie a nás samotných. Našťastie však vďaka niekoľkým odvážnym ľuďom ostalo zopár miest, kde môže človek ešte stále pocítiť zvláštne spojenie a harmóniu s prírodou. Svoje pozvanie ukončím múdrymi slovami jednej úvahy zo starých Krás Slovenska, ktoré najlepšie vystihujú dušu tohto miesta – „My prichádzame cudzí, z iného sveta. A predsa akosi domov. Zo zelenej tíšiny vystupujú obrazy prešlého času. Nebadane vstupujeme do seba a spočítujeme, čoho nám dolu v meste prebýva a čoho sa nedostáva. Aj tak sa prihovárajú slovenské vrchy.“

Literatúra:

Boško, J., (1989): Kde už drevo nespieva. In: Krásy Slovenska 5/1989, s.9
Kulašík, P., (2011): Pamiatková zóna Stankovany-Podšíp. Zásady ochrany pamiatkového územia. Krajský pamiatkový úrad Žilina, 42 s.

Daniela Domčeková

Autorka je absolventka FEE

"Sme nedôverčiví a často nepriateľskí voči ľuďom, ktorí sú od nás odlišní"

ROZHOVOR S KAROLÍNOU MIKOVOU

Ako chápete občiansku spoločnosť?

Vnímam ju ako priestor, v ktorom sa občania slobodne združujú, vyjadrujú svoje potreby i názory na to, ako by mala spoločnosť vyzeráť, a následne svoju predstavu lepšej spoločnosti presadzujú. Priestor občianskej spoločnosti umožňuje hľadanie nových ideí, otvorenú diskusiu medzi ľuďmi s odlišnými názormi ako aj vytváranie spoločenstiev ľudí, ktorí zdieľajú podobné hodnoty, a mnoho ďalších aktivít, ktoré pomáhajú slabším, alebo umožňujú sebaujadrenie skupinám, ktoré sú v spoločnosti v menšine. V priestore občianskej spoločnosti sa prirodzene vyskytujú skupiny ľudí s veľmi odlišnými predstavami dobrej spoločnosti a dobrého života, ale v prípade spoločnosti s politickou kultúrou, ktorá ctí slobodu, rešpektuje odlišnosť a aktívne podporuje dialóg a nenásilné riešenie rozdielov, to nie je problém.

Je na Slovensku v súčasnosti prítomná v tejto podobe?

Podľa môjho názoru na Slovensku nemáme problém s absentujúcou občianskou spoločnosťou, ale s prevládajúcou politickou kultúrou. A tým nemyslím to, ako sa správajú politici, ale to, ako sa v spoločnosti správame my občania. Myslím, že ako občania málo dôverujeme ostatným, ale aj vlastným možnostiam ovplyvňovať spoločnosť a rozhodnutia verejných autorít. Súčasne sme nedôverčiví a často nepriateľskí voči ľuďom, ktorí sú od nás odlišní. V rodine sa učíme vzájomne si pomáhať, ale často vidíme, že takáto pomoc končí na hraniciach vlastnej rodiny. Sociológ Robert Putnam skúmal vplyv sociálneho kapitálu, t.j. vzájomnej dôvery a pomoci medzi ľuďmi, na ekonomickú prosperitu

spoločnosti. Zistil, že okrem spájajúceho sociálneho kapitálu, t.j. vzájomnej pomoci medzi príbuznými a blízkymi ľuďmi je pre dobre fungujúcu spoločnosť dôležitý aj premostujúci sociálny kapitál t.j. vzájomná dôvera a otvorenosť pomôcť aj neznámym a odlišným ľuďom. To sa, podľa môjho názoru, len učíme.

Čo podľa Vás najviac napomáha jej rozvoju?

Rozvoju občianskej spoločnosti najviac pomáhajú aktívni ľudia, ktorí nie sú spokojní so stavom spoločnosti a namiesto šomrania sa rozhodnú niečo spraviť. Či už začnú dobrovoľnícky pomáhať v nemocnici, kde navštevujú ťažko chorých ľudí, alebo vo vnútrobloku, medzi panelákmi vytvoria komunintú záhradu, alebo sa rozhodnú stráviť rok ako učitelia detí z rómskych

osád, alebo finančne prispievajú na vzdelanie dieťaťa z Kene, alebo začnú písať blog o fungovaní miestnej samosprávy. Je nepreberné množstvo možností, čo môže každý z násrobiť aby zlepšil život nielen sebe, ale aj ľuďom v svojom okolí.

Ako vnímate úlohu vysokých škôl v tejto oblasti?

Štúdium na vysokej škole je pre mladého človeka ideálny čas kedy sa začať intenzívnejšie angažovať v občianskych aktivitách. Úlohou vysokej školy môže byť v sprostredkovanie takýchto príležitostí pre študenta. Základné vedomosti o občianskych aktivitách a občianskej spoločnosti by podľa môjho názoru mal človek získať už na základnej a strednej škole. Univerzity môžu spolupracovať s neziskovkami a využívať ich expertov

študentom spoznať činnosť neziskových organizácií prostredníctvom stáží alebo vytváraním dobrovoľníckych centier, ktoré nasmerujú študentov na pre nich zaujímavé aktivity v občianskej spoločnosti.

Existujú v súčasnosti pozitívne príklady, v ktorých štát skvalitňuje inštitucionálny rámec pre dialóg s mimovládnymi organizáciami?

Jedným čerstvým pozitívnym príkladom je dokument, ktorý koncom minulého roku prerokovala vláda SR a odporučila ministrom a vedúcim predstaviteľom štátnej správy a samosprávy sa ním riadiť. Sú to Pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politík¹. Toto je veľmi drobný príklad, iným príkladom nového inštitucionálneho rámca na dialóg štátu a mimovládnych organizácií bolo zriadenie pozície a úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. To urobila ešte vláda Ivety Radičovej a súčasná vláda tento post nezrušila.

Sú naopak prítomné negatívne javy, ktoré spoluprácu medzi tretím sektorom a štátom sťažujú?

Nie za každých okolností je nevyhnutná spolupráca neziskových organizácií a štátu. Sú typy organizácií a aktivít, ktoré sú zo svojej podstaty voči štátu kritické a potrebujú fungovať nezávisle od štátu. Príkladom je práca watchdogových organizácií, ktoré sa povedzme zameriavajú na kontrolu využívania verejných financií.

Spoluprácu často sťažujú vzájomné predsudky a podceňovanie medzi konkrétnymi ľuďmi z verejnej správy a z neziskoviek. Systémovým problémom je súčasné nedocenenie možností neziskových organizácií poskytovať verejnoprospešné služby a ich nerovnocenné postavenie napr. pri poskytovaní sociálnych služieb.

Michal Havran ml. napísal², že po novembrový demokratizačný vývoj sa v skutočnosti dotkol len majoritnej spoločnosti, a že napríklad rómska menšina bola z tejto emancipácie vylúčená a vylučová naďalej i ostáva. Mohli by sme túto tému posunúť do všeobecnejšej roviny a tvrdiť, že v spoločnosti na Slovensku chýba ochota k spoločenskému dialógu založenom na solidarite? Akási zodpovednosť k celku?

Vaša otázka má viacero rovín. Ako som už spomenula v jednej z predchádzajúcich otázok, tak na Slovensku vnímam nedostatok premostujúceho sociálneho kapitálu, t.j. pomoc poskytujeme a očakávame od príbuzných a blízkych ľudí, tých ktorých vnímame ako súčasť širšej rodiny prípadne rovnakej komunity, ale ľuďom, ktorí sa od nás líšia, a to sú Rómovia, cudzinci - imigranti, bezdomovci, ľudia s iným náboženstvom alebo národnosťou, nie sme rovnako otvorení pomôcť. Prejavuje sa to aj v jazyku keď pojmom my (Slováci, ktorým patrí táto krajina) označujeme tu prvú skupinu a tí druhí, ktorí sú iní a nevnímame za nich

zodpovednosť sú oni (tí ostatní čo tu žijú). V tomto zmysle nie sme plne občianskou, ale národne a nábožensky sa definujúcou krajinou. To, podľa môjho názoru, výrazne blokuje zahrnutie menšín do rozvoja našej krajiny.

Iná rovina Vašej otázky sa týka otvorenosti a pripravenosti na verejnú diskusiu. Na Slovensku nie sme naučení verejne diskutovať o ťažkých, prípadne kontrover-zných, otázkach. Preberáme názory autorít bez kritického posúdenia ich argumentov a zdôvodnení. Nevstupujeme do diskusie, v ktorej by sme preskúmali rôzne aspekty navrhovaných riešení. Viac oceňujeme tých, ktorí si stoja za svojim názorom, ako tých, ktorí keď zistia nový fakt, názor zmenia. Pokiaľ nezačneme viac a kvalitnejšie verejne diskutovať o otázkach ako sú napríklad spolužitie Rómov a nerómov, prijímanie imigrantov, potrebách a právach najrôznejších menších, tak nebude-me pripravení tieto otázky skutočne riešiť.

¹<http://bit.ly/1Dds2du>

²<http://bit.ly/148TkGx>

Viera Minarovičová

Autorka je piatačka v programe Environmentálny manažment

Karolína Miková, riaditeľka PDCS, trénerka a facilitátorka. Odborne sa zameriava hlavne na riešenie a prevenciu verejných konfliktov, účasť občanov na rozhodovaní o veciach verejných, rozvoj občianskej spoločnosti, deliberatívnu demokraciu, komunitný rozvoj a medzisektorovú spoluprácu.

PDCS je mimovládna organizácia poskytujúca profesionálne vzdelávacie a facilitačné služby, konzultácie a poradenstvo v oblasti riešenia konfliktov, podpory spoločenského dialógu, občianskej participácie a rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku i v zahraničí. Dlhodobo sa venuje spoluvytváraniu a posilňovaniu kultúry demokracie, šíreniu participatívnych prístupov a mechanizmov na dialóg a predchádzanie konfliktom. Poskytuje pomoc v medzinárodných rozvojových programoch a sprostredkujeme kultivovaný dialóg medzi rôznymi záujmovými skupinami. Svoje poslanie napĺňa spoluprácou s neziskovými organizáciami, inštitúciami verejnej správy a medzisektorovými partnerstvami.

Sokratáci

Andrea Uherková

Možno viacerí z Vás zachytili, že existuje inštitút nesúci meno filozofa Sokrata. Vďaka švajčiarsko-slovenskej spolupráci je jeho rea-lizátorom organizácia Živica v spolupráci s Nadáciou Ekopolis, Technickou univerzitou vo Zvolene a spoločnosťou Západoslovenská energetika, a.s. V praxi vyzerá inštitút asi tak, že počas celého akademického roka sa raz za mesiac 20 šikovných študentov stretne v prostredí zaježovských lazov a od štvrtka do nedele trávia čas spolu s lektormi. Medzi nich patrí profesorka globálneho vzdelávania, geológ, novinárka, ekonómka, právnička, ekopoľnohospodár, ale aj facilitátor a tréner. Inšpirujú sa, diskutujú, odovzdávajú skúsenosti a vedomosti. Ročný vzdelávací a zároveň praktický kurz Súčasná spoločnosť – výzvy a vízie zostavený z 11 workshopov otvára témy ako energetická bezpečnosť, verejný záujem, médiá, globálne vzdelávanie, európska divočina alebo alternatívna ekonomika. Okrem toho každý študent realizuje svoj vlastný mikroprojekt, ktorý prispieva k riešeniu nejakého spoločenského problému.

Prečo sa rozhodla Živica pre takýto projekt?

„Veríme, že spoločnosť môže výrazne ovplyvniť aj jediný človek, pokiaľ má dosť znalostí, odvahy, pracovitosti a má charizmu. Sokratov inštitút vznikol preto, aby vytváral podmienky pre rozvoj takýchto osobností: mladých ľudí, ktorí sa neboja na sebe pracovať, nieť zodpovednosť za svoje rozhodnutia a ísť si za svojou víziou,“ tvrdí riaditeľ Živice, Juraj Hipš.

Verejnosť Sokratov inštitút vníma rôzne – sú takí, ktorí o ňom nikdy nepočuli, takí, ktorí ho vnímajú elitársky až sektársky, ale aj takí, čo ho chápú ako skvelú príležitosť pre mladých ľudí zažiť „poriadnu školu“ a rozvíjať sa v mnohých oblastiach. A tí posledne spomenutí majú k realite najbližšie.

Prečítajte si odpovede jeho študentov a absolventov na otázku **„Čo vám dáva/dal Sokratov inštitút (SI)?“** a presvedčte sa sami.

„Dáva mi veľa. Radosť, bojovnosť, odhodlanie, vedomosti, možnosti, smiech, zážitky, diskusie, schopnosť argumentovať, priateľstvo, ľudskosť, perspektívy, a mohla by som pokračovať donekonečna. Sokratov inštitút mi berie pohodlnosť, predsudky, predpojatosť, únavu, pocity nudy, nezájmu a... tu zoznam končí. Berie to zlé, dáva to dobré, platí tu tento jednoduchý (ne)pomer. A ja sa z toho teším.“

Zuzana Szabóová, študentka

„Mám pocit paralelných životov. Jeden je ten so stresom a druhý ten sokratácky. Ten uvoľňujúci, resetujúci, dávajúci zmysel, ten, v ktorom sa pozerám hlbšie na seba a s láskou na svet, ten, v ktorom môžeme saunať s lektormi a do noci rozoberať nie nesmrteľnosť chrústov, ale otázky, ktoré sa nás dotýkajú... ten, v ktorom ľahostajnosť neexistuje. Mať istotu a pravidelnosť v tom,

že raz za mesiac sa na 4 dni ponorím do tohto sveta s ostatnými súpútnikmi a novými podnetmi je niečo, na čo sa teším a za čo som nesmierne vďačná.“

Katarína Pázmányová, študentka

„SI mi dáva príležitosť vyjsť zo svojej bubliny, príležitosť hľadať odpovede na otázky, v ktorých nemám až tak jasno, príležitosť hľadať pravdu s veľkým P. Taktiež rozširuje môj všeobecný rozhľad. V poslednom rade mi dáva riadne zabráť. :)“

Mária Tuhárska, študentka

„Dal mi neskutočne veľa inšpirácií na aktivity, veľa podnetov do ďalšej činnosti a osobný rozvoj. Bol to skutočne parádny rok na zaježovských lazoch. Veľmi oceňujem naozaj krásne prostredie, silné zážitky a partiu super ľudí, ktorých bežne len tak nestretnete na ulici.“

Martin Cero Cerovský, absolvent

Dušan Ondrušek, facilitátor z PDCS, nás učil komunikovať a riešiť konflikty v skupine

Študenti študentom - Eudo rozpráva o význame starých odrôd ovocia v krajine

„Sokratov inštitút mi dáva jedinečnú možnosť pozrieť sa na všetky veci inými očami. Dvadsať rôznych perspektív spája nádej, odhodlanie a reálna práca na lepšom Slovensku. A to ma každý deň dobíja.“

Marek Matušov, študent

„V prvom rade mi SI dal skvelých priateľov, na ktorých sa môžem kedykoľvek obrátiť s odbornou otázkou ale aj priateľskou radou, či sa len tak stretnúť a pokecať. Množstvo informácií zo skvelých workshopov, z ktorých stále čerpám a ešte dlho budem. A možnosť s lektormi tiež spolupracovať na vlastných projektoch, ako napr. s Marií Stracenskou na mediálnom workshope pre FEE a ďalšie.“

Janči Supuka, absolvent

„SI mi dáva nádej, že ľuďom záleží na tom, čo sa okolo nich deje a že to vedia a chcú ovplyvňovať. Dáva mi veľa inšpirácie vďaka stretnutiam so spolužiakmi a lektormi, a v poslednom rade mi prináša rozhľad a výzvy, spolu s novonadobudnutými zručnosťami.“

Hana Harenčárová, študentka

„Sú to pre mňa predovšetkým ľudia, ktorí ho vytvárajú a zúčastňujú sa ho. Tí ma naplňajú nádejou, že naša spoločnosť sa uberať dobrou cestou a zároveň mi neustále poskytujú inšpiráciu pre každodenný život.“

Tomáš Chabada, študent

„Sokratov inštitút mi dáva mnoho inšpirácie od všetkých jeho členov, tým čo robia ma posúvajú ďalej. Tematicky mi prináša rozhľad do súčasného sveta vďaka jeho širokému záberu. V poslednom rade Sokratov inštitút pre mňa znamená zážitok.“

Róbert Podoba, študent

„Sokratov inštitút mi dáva nadšených inštruktorov, inšpiratívnych lektorov. Veľmi si vážim a teším sa zo spolužiakov, tých je 20, z rôznych odborov a škôl, s rôznymi životnými príbehmi a životnou vášňou. Sú veľmi obohacujúci, dávajú pohľad na život a spoločnosť z rôznych uhlov.“

Dominik Jakub, študent

„Pomáha prežívať progres, posilňuje potenciál poslucháčov. Predstavuje partiu pozitívnych, premýšľajúcich, podnikavých, praktických persón – perfektných! Ponúka pozitívny prístup popretkávaný podstatnými pripomienkami. Pointa? Pozná prax, predpokladá prekážky, pripravuje pre prípad problémov – predovšetkým participovaním počas príprav pidi-projektu (prospešnosť projektu pre populáciu podmienkou). Popri predchádzajúcom ponúka podnety, poskytuje podporu pri prekonávaní prekážok. Prináša pozoruhodné príležitosti, je plný príjemných prekvapení. Preveľmi podporujem :)“

Lucia Šípošová, študentka

Prihlasovať sa do ďalšieho, v poradí už tretieho ročníka, môžete počas dvoch mesiacov – **od 1.3. do konca apríla** na stránke **www.sokratovinstitut.sk**. Budete mať možnosť zažiť špičkových lektorov zo Slovenska, ale aj z USA, Veľkej Británie či Brazílie.

Andrea Uherková

Aautorka je druháčka na doktorandskom stupni štúdia v študijnom programe Ekológia a ochrana biodiverzity a študentka SI

Svitá nám na lepšie časy...

Ján Supuka

Môj postoj večného optimistu sa mi znova potvrdzuje. Po tri a pol roku snahy vytvoriť na TUZVO celouniverzitnú študentskú organizáciu sa to konečne stáva realitou. Vzniká Študentská rada TUZVO.

Ale pekne po poriadku, keď už píšeme dejiny. Na počiatku bola snaha u nás na FEE spraviť z nášho milého hippiesáckeho krúžku EkoCentrum celouniverzitnú organizáciu. A tak sme sa zmenili minulý akademický rok (2013/14) na TunaTU, podtitul Študenti TUZVO. Takmer určite s týmto nápadom prišlo pred nami kopec iných a kadejakých (leso-, drevo-, fevt-) -centier. Ale doprajeme si tiež ten pocit, že bez nás by to nešlo a my sme tí, ktorí meníme svet. TunaTU je fakt výborný názov, pekné logo a hromada úspešných akcií. No všetko je o ľuďoch a to naše TunaTU bolo stále “naše”, teda prudko eko s 90% členským zastúpením FEE.

Muselo to prísť..

..bannery po škole, na ktoré si určite pamätáte. Všetci sa pýtali - čo to je? Počul som pár morbidných názorov, že to nejak súvisí s prepúšťaním na TUZVO. No nakoniec to prišlo a celkom vo veľkom štýle. Prednáškou Michala Trubana, riaditeľa WebSupportu. Chalana, ktorý má dnes najväčšiu hostingovú firmu na Slovensku expandujúcu do zahraničia založil na strednej a po prváku na výške ho už živila. “Woow”, bolo prvé čo zo mňa vyšlo, keď som videl plagáty s jeho menom. Vravím si, tých ľudí musím spoznať. A stalo sa, po prednáške predstavenie novovznikajúcej študentskej organizácie WoodenWorld. Viac praxe pre študentov, prepájanie s firmami, zastupovanie študentov, organizovanie celouniverzitných akcií. Vravím áno áno, presne to sme chceli aj my v TunaTU. Ako to má byť, slovo dalo slovo, ruka v rukáve, jedno s druhým a už bol aj mega úspešný Univerzitný deň. Minimálne prišlo viac než 800 ľudí, pamätníci spomínajú aj na väčšie akcie, ale nechajte nám prosím aspoň pocit, že sme s tým prišli prví a ten svet skutočne zmeníme.

No po Univerzitnom dni bolo celkom jasné, že síce snaha o celouniverzitnú organizáciu bola, ale vo WoodenWorlde je to ver či never hlavne o drevároch. A tak sme dali znova hlavy dokopy a zvolali prvé stretnutie všetkých krúžkov a klubov na TUZVO. Keď už sa niekto zapojí do krúžku/klubu, je to prvý ukazovateľ, že na TUZVO je ochotný robiť viac ako len “chodiť” do školy. Viac než 20 zástupcov sa vtedy zišlo a mudrovalo o tom, ako a či vôbec by sme mali spolupracovať. Mali by sme, a tak vzniklo prvé Víťanie prvákov na TUZVO. Akcia viac či menej úspešná nám ukázala, že spolupracovať sa dá a zhodli sme sa na pokračovaní. Okrem iného na zatiaľ dvoch stretnutiach krúžkov a klubov prvý krát padol pojem Študentská rada. Hlavne vďaka WoodenWorldu, ale

s pomocou ostatných krúžkov a študentov všetkých fakúlt, sa nám tiež podarilo zrekonštruovať kluboWWňu. Ide o miestnosť nad vrátnicou Starého intráku, kde Študentská rada sídli a budú sa tam tiež stretávať všetky krúžky a kluby na TUZVO.

Študentská časť Akademického senátu

Voľnočasový študentský život je skvelý a mnohí pamätníci vravia, že je tým, na čo po rokoch spomínajú, ale nám to nejak nedalo. Kde sa vytratilo to prepájanie s praxou, spolupráca s firmami a zvyšovanie kvality štúdia? Kládli sme si túto otázku stále častejšie, pretože sme skĺzli k organizovaniu oficiálnych žúrov. Na druhej strane je tu študentská časť Akademického senátu TU a fakúlt. Najvyšší orgán na univerzite, či fakulte, kde máme ako študenti tretinové zastúpenie. Prijímajú sa tam všetky rozhodnutia, volí a odvoláva rektor či dekan, ktorým ukladá senát úlohy a kontroluje ich konanie. Tak napr. silná študentská časť senátu FEE ešte v Štiavnickej presadila 2 opravné termíny. Nie riadny, jeden opravák a potom dekanský, ale rovno 2 opravné. Čo je hlavne v tomto januárovom a májovom čase nad zlato. Ale čo robí senát pre študentov teraz?

Som vo fakultnom senáte cca. 2 a pol roka, v univerzitnom necelých 2 rokoch a za to obdobie sme ako študenti nepresadili skoro žiaden poriadny návrh na pozitívnu zmenu. Osobne priznávam, že som pre to mohol spraviť aj viac, no je to jednak tým, aký senát je a za druhé tým, aký je oň záujem. Aký senát je? Je to fórum, ktoré by predbehol aj tím priemerne rýchlych leňochodov a tak človek veľmi ľahko stráca chuť sa čo i len zapojiť do diskusie, ktorá je často ťažkopádna a zdĺhavá. Zasadnutia tak úplne postrádajú rozmer operatívnej a flexibility. Aký je oň záujem? Pri posledných voľbách do fakultného senátu sme ako volebná komisia jasali pri 17% účasti študentov (10% je hranica platnosti).. taký je oň záujem. A teraz úprimne, milý čitateľ/študent bol si voliť? Môžeme sa vyhovárať, zasmiať, povedať si nejakú tú stereotypnú hlášku typu “typicky slovenské.” alebo to zmeniť. Minimálne tým, že pridáme voliť, čo by mala byť samozrejmosť, no skôr tým, že sa budeme počas celého roka aktívne zaujímať, sledovať zasadnutia, možno sa aj niekedy prísť pozrieť (sú verejné, ale len výnimočne niekto príde) a apelovať na svojich volených zástupcov, s tým čo

Ustanovujúce valné zhromaždenie ŠRVŠ

Aktuálne zasadol nový senát a v študentskej časti sú: Aďa Uherková, Lukáš Záhorec, Lekna Paločková, Nina Salvová a ja. Budeme radi ak sa na nás obrátite.

Viva la..

No dosť bolo moralizovania k senátu a občianstvu. Siplý said, krúžky a kluby nám ukázali, že sú to silné partie skutočne aktívnych študentov, ktorým však často krát chýba energia zapájať sa ešte do niečoho ďalšieho. Na druhej strane senát je výborná vec, ale chceli sme niečo flexibilnejšie, operatívnejšie. Skutočne vykonávajúce pozitívnu zmenu študentského života, štúdia a študentstva ako takého na TUZVO.

By the way, tretím impulzom pre nás bolo aj Valne zhromaždenie Študentskej rady VŠ (inak ŠRVŠ), na ktorom sme boli ako noví delegáti TUZVO. Bol to ten posledný kliniec a skvelý priestor, kde sme získali inšpiráciu a hlavne rady a skúsenosti od iných Študentských rád z celého Slovenska.

A keďže všetko je to o ľuďoch, z tých, ktorí na tej ceste boli a zapájali sa, vznikol prípravný výbor v zložení: Ján Supuka za FEE, Ondrej Bajza za DF, Igor Viszai za LF, Dana Pappová za FEVT. Samozrejme, toto sú len zástupcovia za fakulty, celkovo je zapojených s krúžkami, klubmi, senátormi a ostatnými viac ako 50 ľudí. Ak si vravíš, že by si sa chcel tiež zapojiť, budeme len radi. Napíš mi prosím na mail, ktorý je dole.

No čo to bude? Študentská rada TUZVO bude občianske združenie študentov, absolventov a priateľov TUZVO.

Stať členom sa budeš môcť jednoducho, vypísaním prihlášky a zapájaním sa. Memorandom o spolupráci, ktoré máme už dohodnuté s pánom rektorom, sa tak staneme partnerom školy.

A čo budeme robiť? Aktivita v týchto troch oblastiach:

Kvalita štúdia - veľtrhy firiem a prepájanie s praxou, spolupráca s firmami, inkubátor StartUpov, inšpiratívne prednášky a všetko, čo skutočne zvýši kvalitu štúdia na TUZVO

Propagácia TUZVO - Univerzitný deň, DOD TUZVO, veľtrhy vysokých škôl, navštevovanie stredných škôl, časopis, web, videá a všetko čím dáme vedieť o tom v čom sme dobrí

Študentský život - koncerty, športové akcie (nočný beh Zvolenom, WorkOut a iné..), filmy, možno znova Věčko a vlastne všetko kde sa bude dať zmysluplne tráviť voľný čas študentov

S novým rokom nám tak skutočne svitá na lepšie časy. Za 3 a pol roka čo som tu, prvý krát vidím tak obrovskú možnosť reálne meniť veci na TUZVO k lepšiemu. Prestať frflať, ale zapojiť sa a zmeniť to bude teraz reálnejšie pretože sme sa konečne spojili. Dost bolo nálepkovania, teraz sme konečne spoločne študenti TUZVO. Áno, stále ostávame študenti FEE a ekológovia, ale učme sa spolupracovať a spoločne tvoriť lepšie a trvalo udržateľné zajtrajšky či už na TUZVO alebo hoc kde inde. Viva la Študentská rada TUZVO.

Ján Supuka

Autor je členom prípravného výboru Študentskej rady TUZVO za FEE
jan.supuka@gmail.com

Zlepšime vzdelávanie, zlepšíme tým spoločnosť

Tomáš Chabada

V nasledujúcich riadkoch Vám chcem predostrieť svoj pohľad na niektoré problémy vo vzdelávaní na vysokých školách, teda v oblasti, ktorá sa nás bezprostredne dotýka. Samotné popísanie problému nemožno považovať za dostatočné a preto rád pridám aj jeden praktický príklad toho, akou cestou je možné sa vydať.

V posledných rokoch sme svedkami silnejúcej tendencie prispôbovať systém vysokého školstva požiadavkám pracovného trhu. Vyzdvihované sú technicky zamerané odbory, ktorých absolventi majú lepšiu perspektívu následného uplatnenia. Humanitné a sociálno-vedné odbory sú potom často kritizované ako neefektívne a nadbytočné. Samozrejme je pomerne náročné nastaviť adekvátnu a vhodne vyváženú ponuku vysokoškolských štúdií. Plošná kritika, ktorá nemá za cieľ rozlišovať kvalitu jedno- a dvo- a univerzitných pracovísk a katedier je ale do veľkej miery neopodstatnená.

Preukázať relevantnosť a opodstatnenosť sociálno-vedných prístupov môžeme okrem iného aj na sférach, ktoré boli dlhú dobu považované za doménu prírodovedných, či technických odborov. Veda donedávna reagovala na ekologické problémy predovšetkým prírodovedným monitorovaním škôd a hľadaním ekologicky priaznivých technológií. Postupne však bádatelia dospeli k záveru, že priaznivý obrat je podmienený zmenou životného spôsobu, ktorý vyplýva z ďalekosiahlej premeny ľudských hodnôt a zo zásadne odlišného chápania miesta človeka vo svete. Spoločenské vedy sú preto stále častejšie prizývané k riešeniu ekologických problémov. Určite ale nie je reálne aby každý absolvent vysokej školy pokračoval ďalej vo vedeckej a výskumnej činnosti. Čo mu ale potom takéto štúdium môže ponúknuť? A ako ho dokáže pripraviť do nadchádzajúceho života? Pre mňa sú zásadné 2 sféry, ktoré by malo vysokoškolské štúdium podporovať vo všetkých odboroch.

Je to predovšetkým rozvoj kritického myslenia a potom kultivácia etiky danej disciplíny. Tieto sféry sú vo veľkej miere vzájomne prepojené a nezaobídu sa jedna bez druhej. Práve v ich opomínaní a nedostatočnom rozvoji podľa mňa tkvie jeden z hlavných problémov súčasného stavu školského systému.

Zároveň tu spočíva veľký potenciál pre obohatenie prírodovedných a technických odborov o mäkkšie sociálno-vedné a humanitné prístupy, ktoré sú v rozvoji kritického myslenia a etických otázok mnohokrát ďalej. Asi je čas sa posunúť od mierne abstraktnej roviny k niečomu konkrétnejšiemu a praktickejšiemu. Aké kroky je potrebné urobiť k tomu, aby súčasný spôsob výučby odpovedal vzneseným požiadavkám?

V prvom rade je nutné posunúť sa od dôrazu na memorovanie a pasívne prijímanie množstva informácií k ich vedomému a reflexívnemu spracovávaní. Nestačí teda len niečo sa naspamäť naučiť a dokázať to zopakovať. Skôr je dôležité dokázať informácie pochopiť, vnímať súvislosti a vedieť s nimi ďalej narábať. Zjednodušene by sa dalo skonštatovať, že vedenie musí ustúpiť mysleniu, čo sa ale nezaobíde bez väčšieho aktívneho zapojenia vyučujúcich a študentov. Dnešná dostupnosť informácií a moderných technologických prostriedkov, ktoré máme k dispozícii nám dozaista dokáže nahradiť prítomnosť na mnohých prednáškach. Prednáška v dnešnom svete tak získava zmysel iba vtedy, ak Vám vyučujúci je schopný povedať niečo nové k čomu sa inde ľahko nedostanete. Keďže toto sa deje iba výnimočne, potom je dôležité aby Vám prednášajúci dokázal načrtnúť jednu z ciest

akým spôsobom tieto informácie uchopiť, spracovať a ako s nimi ďalej narábať. Tento proces by ale v ideálnom prípade nemal byť jednosmerný ale ideálne otvorený a interaktívny, čím sa svojou povahou opäť približuje viac semináru. Študenti sú touto formou nútení samostatne premýšľať a svoje myšlienky ďalej formulovať do širiteľnej podoby. Vhodnými prostriedkami na rozvoj týchto daností sú práve semináre, diskusie, eseje, seminárne práce a prezentácie. Je dobré ich navrhnúť spôsobom, aby samotný prínos študentov mohol byť čo najväčší.

Druhý pilier spočívajúci v kultivácii etiky vednej disciplíny je mierne zložitejší na uchopenie. Pod týmto vágnym slovným spojením si predstavujem uvedomenie hraníc danej disciplíny, hodnôt, ktoré viac či menej otvorene presadzuje ako aj dôsledkov, ktoré môže pre spoločnosť aj neľudský svet prinášať. Študenti by si mali byť vedomí silných stránok, no rovnako aj obmedzení ich vlastnej disciplíny. Opäť sa tu kladie dôraz na prvok reflexie a kritického myslenia, ktoré si za svoj predmet analýzy určuje samotné východiská a princípy vlastného odboru ako aj etické otázky spojené s rozvojom tohto odboru. Humanitné disciplíny na čele s filozofiou a etikou sú obzvlášť relevantné pre toto počínanie napríklad v oblasti filozofie a etiky vedy. Niektoré spoločenské vedy prešli v určitých fázach svojho vývoja procesom vnútornej sebareflexie, ktoré viaceré prírodné vedy snád' v budúcnosti čaká. Ich zástupcovia sú vďaka tomuto procesu oveľa viac opatrní, zaujímajú sa o možné negatívne dopady svojho počínania ako aj o ďalšie etické otázky s tým spojené. Mohli by preto slúžiť ako inšpirácia pre ďalšie vedné disciplíny, ktoré by nemali etické otázky vytlačovať mimo svoj rozsah. Práve naopak, etické a hodnotové otázky by sa mali stať jedným z vnútorných pilierov rozvoja každej vedeckej disciplíny, čomu by malo zodpovedať ich adekvátne zastúpenie vo vysokoškolskom vzdelávaní.

Tvrdí sa, že spoločnosť je výsledkom ľudí, ktorí ju vytvárajú. No práve tí sú vo veľkej miere formovaní vzdelávaním. Zlepšime vzdelávanie a uvidíme, že zlepšíme aj samotnú spoločnosť.

Prislúbený príklad z praxe

Rád by som Vás oboznámil s príkladom formy vzdelávania, ktorá sa snaží predstavené zásady uplatniť v praktickej výučbe.

Na Katedre environmentálnych štúdií Masarykovej univerzity v Brne pomáham v predmete Globálne politické otázky. Študenti majú počas priebehu semestra povinnosť odovzdať 4 čitateľské denníky na témy: Politiky rozvoja, Zelená revolúcia a priehrady, Globalizácia a rozvoj, Postrozvoj. K vypracovaniu každého z denníkov musia študenti prečítať zadane odborné texty, ktoré tému diskutujú. Následne majú za úlohu v odovzdávanom dokumente zhrnúť hlavné myšlienky a argumenty

každého článku, pripojiť vlastné hodnotenie a komentár textu ako aj 2 otázky do diskusie na seminári. Toto zadanie ich vedie k hlbšej úvahe nad samotným textom a k prezentácií vlastného názoru. Odovzdané denníky následne môžu využívať pri písomnej skúške, ktorá tvorí iba polovicu výsledného hodnotenia.

Každá téma kurzu je študentmi diskutovaná aj na seminári. Zvyčajne sú rozdelení do 2 skupín, ktoré majú za úlohu zastávať protipólne stanoviská. Napríklad polovica študentov obhajuje zelenú revolúciu a formuluje argumenty, ktoré vyzdvihujú jej prínosy, zatiaľ čo zvyšná polovica ju kritizuje a zdôrazňuje jej negatíva. Pri následnej prezentácii majú študenti pozorne vnímať tvrdenia opozitnej skupiny, keďže ich ďalšou úlohou je analýza argumentov protivníka. V skupinách opäť pripravujú obhajobu svojej pozície ako aj kritiku stanoviska druhej skupiny. Po niekoľkých kolách nasleduje spoločná diskusia o zlomových témach, ktoré sa počas semináru objavili a taktiež o vybraných otázkach z ich denníkov.

Okrem hodnotenia denníkov a aktívnej účasti na seminároch sa študentom do výslednej známky započítava tiež skupinová seminárna práca. Tá spočíva v analýze vybraného regionálneho alebo politického konfliktu, pričom výber konfliktu závisí od študentov. Práca v tíme má podporiť študentov k vzájomnej spolupráci a podpore. Výsledky seminárnej práce všetci členovia skupiny prezentujú svojím spolužiakom, ktorí s nimi predstavený konflikt obsiahle diskutujú. Celkovo predmet kladie veľký dôraz na samostatnosť a tvorivosť študentov, ktorá pomáha rozvíjať ich kritické myslenie. Komplexnosť hodnotenia ich zároveň motivuje k priebežnej práci počas celého semestra, čo im môže výrazne uľahčiť prípravu na záverečnú skúšku.

Samozrejme toto je len jeden z možných príkladov systému výučby a určite sami dokázate prísť na mnoho lepších a inovatívnejších spôsobov. Pritom nezabúdajte, že zásadný impulz k zmene môže prísť aj zdola, čiže od samotných študentov. Potom to bude ešte hodnotnejšie.

Tomáš Chabada

Autor je doktorand v odbore Humanitná environmentalistika na Katedre environmentálnych štúdií, Fakulty sociálnych štúdií, Masarykovej univer-

„ Musíš sa proste dobre nahnevať a zrazu sa to deje“

Rozhovor s Ladislavom Bírom

V ktorom roku si ukončil školu a v akom odbore?

Ak sa nemýlim, štúdium som ukončil záverečnou štátnou skúškou a získaním titulu „Inžinier krajinnej ekológie“ v roku 2009 na Katedre plánovania a tvorby krajiny pod vedením doc. Petra Jančuru.

Čím FEE najviac obohatila tvoj život?

Prvé roky v Banskej Štiavnici, spoznávanie mesta, miesta s bohatou históriou, čarovnými zákutiami, príbehmi uprostred krajiny v strede kopcov, ktorá zažila lesk aj pád. Pre lepšie pochopenie problémov urbanizmu, dôsledkov antropogénnych vplyvov, potrebe citlivého prístupu pri akýchkoľvek zásahoch do krajiny a organizmu mesta... Nebola snáď lepšia voľba, kam lokalizovať fakultu/katedru, na ktorú som sa dostal po úspešnom absolvovaní prijímacích skúšok (fakt som sa bál, že ma neprijmu).Potom to boli ľudia. Pre mňa, ako čerstvého prváka bolo fascinujúce spoznať partiu okolo „Ekobanky“, miesta pozitívnej deviácie, kde sa nemožné stávalo skutočnosťou. Kde sa stretávali študenti čo organizovali triedenie odpadu na fakulte, kde sa ponúkali potraviny bez obalov, bez následných odpadov, prioritne priamo od menších, primárne lokálnych producentov. Ľudia čo organizovali výlety do okolia blízkeho i ďalekého, za kultúrou či krásami prírody. Absolvovať prednášky či cvičenia s Ing. Arch. Jozefom Voškom, Ing. Jánom Pavlíkom, doc. Petrom Jančúrom, neposlednom rade s Pánmi profesormi Alexandrom Dudichom a Jozefom Šteffekom, prinášalo veľmi veľa podnetných myšlienok na zamyslenie, faktov potrebných pre ďalší profesionálny rast a snahu ukázať študentom riešenú problematiku nielen z akademického, ale aj z ľudského hľadiska. Popri, pre mňa doteraz nepochopených, no určite nesmierne dôležitých cvičeniach o Teórii systémov, či nekonečnom vymaľovávaní pauzákov už v časoch GIS, sa však našiel aj čas na zaujímavé víkendovky. Možnosť spoznať Igora Chýru a vďaka nemu aspoň trocha eliminovať svoj ekologický dlh voči našej planéte, zúčastňovať sa akcií LZ VLK, Priateľov Zeme... Takže určite to bolo obohatenie čo sa týka nadviazania známostí, kontaktov, možno pochopenia určitých súvislostí a krátkodobá akceptácia nezmyselných úloh (ktoré museli byť splnené).

Témou čísla je občianska participácia. Viem, že si sa aktivizoval už počas štúdií, aj v časoch, keď bola fakulta v Štiavniči. Prezrad' nám o tom viac.

To, že sa človek nemôže sťažovať, pokiaľ sa sám nepokúsi o zmenu, je vec známa. Niekedy je to možno príliš jednoduché povedať, náročnejšie je však uskutočniť akciu „proti“ či na podporu „niečoho“. Hnacím motorom je však odhodlanie, potrebná dávka, ehmmm... Musíš sa proste dobre nahnevať a zrazu sa to deje. Zrazu organizuješ autobus pre ľudí zo Zvolena a okolia smerujúci na Podbanské, kde sa koná podporná akcia proti lesohospodárskym menežmentovým zásahom v Tichej a Kôprovej doline. Nemáš zdroje, z čoho uhradiť náklady na prenájom autobusu, nemáš hotové zadania (vymaľované pauzáky formátu A2), no napriek tomu veríš, že to bude dobré. Pridávajú sa ďalší ľudia, zbierajú sa peniaze na autobus, spoznávaš podobne zmýšľajúcich ľudí. Tešíš sa, že sa niečo darí, že v tom nie si sám. Nadväzuješ kontakty, možno priateľstvá, získavaš dôležité skúsenosti. Potom prišiel pocit, že je vo Zvolene málo koncertov, tak sme dali hlavy dokopy, a na Deň Zeme sa v spolupráci so Združením Slatinka a FEE uskutočnil koncert Maoka, o rok nato dua otca a syna Geišbergovcov, potom UMK. S veľkým množstvom sprievodných akcií poukazujúcich na problémy ŽP... Občas sa samozrejme vyskytli nejaké problémy či prekážky (bez nich to nikdy nejde), stálo to veľa nervov... ale človeka to niekam posunulo.

Kde všade si sa po škole zamestnal a čo ti to dalo?

Vďaka spolupráci počas štúdia so Združením Slatinka som trochu tušil, čo je náplňou ich práce a páčilo sa mi čo robia. Im som sa hádam pozdával zase ja :) a tak som začal pôsobiť v tomto združení. Bližšie som sa zoznamoval s ich prácou, hľadali sme spôsoby ako sa navzájom obohatiť, ako spolupracovať.

“Life is like riding a bicycle. To keep your balance, you must keep moving.”

Organizovali sa ďalšie enviro akcie v meste Zvolen, dedinke Slatinke, riešili sa aktivity okolo Mestského parku Lanice, rozbiehali sa podujatia na podporu cyklodopravy, maľovali a vešali sa vtáčie búdky... Asi po 2 rokoch sme sa rozlúčili (no stále sme v kontakte) a mňa cesty zaviedli do Košíc k Priateľom Zeme – SPZ. Do organizácie, kde sa ešte pred štúdiom na FEE začali moje prvé kontakty s aktivizmom, kde som spoznal veľké množstvo šikovných ľudí nielen vďaka Ekotáboru. Aj v tejto organizácii som sa venoval problematike, ktorá súvisela s obsahom štúdia. Odprednášal som desiatky hodín na základných a stredných školách, organizoval akcie venované osвете o spôsobe života bez nadmerného konzumu, následkoch plytvania zdrojmi. Naučil som sa tam veľmi veľa o ľudských charakteroch, hodnotách, spôsoboch... A potom som zo Slovenska ušiel a stal sa zo mňa článok v doručovateľskej korporácii :) Popri tom som zbieral skúsenosti v Re-use centre. (Fotka vľavo je z týchto anglických čias.)

Kde pôsobíš momentálne ?

Momentálne pôsobím v Stredisku environmentálnej výchovy Dropie. Je to zariadenie Slovenskej agentúry životného prostredia, ktorá sídli v Banskej Bystrici, no naše stredisko je na juhu Slovenska v katastri obce Zemianska Olča, okres Komárno. Pozícia – špecialista environmentálnej výchovy.

Opíš nám tvoj pracovný deň na Dropom.

Túto pozíciu zastávam len od októbra 2014, teda sa v nej naplno ešte len hľadám. Predtým som bol 1 ½ roka (od mája 2013) v pozícii vedúceho SEV Dropie. A ako teda vyzeral môj pracovný deň? Od 7:00 to boli zápasy s administráciou chodu takéhoto zariadenia. Revízie, dochádzka, podklady pre verejné obstarávanie, komunikácie s partnermi, klientmi, plánovanie prednášok a environmentálnych výchovných programov... Potom najčastejšie o 9:00 prichádzala ohlásená exkurzia žiakov či študentov. V závislosti od témy ktorú si zvolili a času, ktorý mali (samozrejme aj ročného obdobia, veku skupiny...) nasledovala realizácia výchovného programu. Napríklad predstavenie významného krajinnno-ekologicko-kultúrneho fenoménu Žitného ostrova – hlavových vrb. Po obede sa konali konzultácie pre starostov v rámci projektovej výzvy Obnova dediny – Zelená dedina, plány pre nové aktivity v SEV Dropie, pokračovanie v administrácii chodu SEV Dropie, stretnutie s partnermi (pracovníci správ CHKO, tretí sektor, dodávateľia...) Veľmi veľa osobných stretnutí, rokovaní, ešte viac papierov a administratívy... Ale na druhej strane tváre usmiatech zvedavých školákov, privoňanie k materine dúške, radosť zo slnečných/veterných/daždíových dní v Kráľovstve bez kráľa. Bez dropa fúzatého.

Čo by si s odstupom času poradil súčasným študentom?

Chodiť s otvorenými očami krajinou. Všímať si veci naokolo, snažiť sa čítať v krajine, spoznávať jej príbeh, odhaľovať jej tajomstvá... Nespoliehať sa na médiá, ktoré ponúkajú predžuté informácie, prezentované ako zaručene pravdivé a ako fakty, ktoré doteraz pred nami tajili... Nesedieť len na intráku či na priváte. Spolupracovať už počas štúdia s NGO v meste kde študujem, či žijem. Zapájať sa do akcií čo organizujú, nielen ako pasívni konzumenti.

Náučno-zážitkové letné tábory v prostredí Žitného ostrova sú veľmi populárne.

Andrea Uherková

Autorka je druháčka na doktorandskom stupni štúdia v študijnom programe Ekológia a ochrana biodiverzity

Ohliadnutie za sociálnou ekológiou Murraya Bookchina

Andrej Fekete

Čas plynie pre nás neprestajným tokom a ako biologická schránka upadá, tak zapísané myšlienky ostávajú večné. Je to už deväť rokov, čo nás opustila jedna z najvýznamnejších postáv ekologického hnutia: filozof, ekolog, politický aktivista a spoluzakladateľ sociálnej ekológie Murray Bookchin (1921–2006).

Napísal viac ako dvadsať kníh, ktorých témy siahajú od ekológie a filozofie prírody cez históriu, urbanistiku až po ľavicové myslenie. Podieľal sa na popularizácii organického záhradníctva, diverzifikovaného poľnohospodárstva a iných alternatív voči chemizovanému poľnohospodárstvu. Osobu Murraya Bookchina tak môžeme považovať za pioniera moderného ekologického aktivizmu. Zanechal nám plno hodnotných myšlienok, z ktorých môžeme čerpať ako my, tak aj ďalšie generácie. Tento skromný príspevok nech je mnou vzdaná pocta, keďže formoval nielen moje názory na svet, ale inšpiroval tisíce ľudí po celom svete o tom, že racionálna a ekologická spoločnosť je možná aj bez reakčného a spiatocníckeho pátosu.

Myšlienky Murraya Bookchina nám predstavujú zaujímavé prepojenie ekologického myslenia a anarchizmu, ku ktorému došlo v dobe, keď životné prostredie nebolo diskutovanou témou a na rozdiel od iných ekologických stanovísk sa nejedná o pesimizmus ani moralizovanie.

M. Bookchin vyrastal v New Yorku, kde sa narodil 14.1.1921 do rodiny ruských židovských emigrantov. Jeho profesná púť číta prácu zlievača v New Jersey, účasť v odboroch, prácu v armáde, ako aj prácu robotníka v automobilke, čo mu do života dalo veľa praktických skúseností aj mimo akademickej obce. Bol silne ovplyvnený Weberovským hnutím, to formovalo v mladosti jeho politický, intelektuálny a aktivistický vývoj, k tomu prispelo aj rodinné zázemie, keďže jeho stará mama bola účastníčkou povstania eserov¹, i jeho priame angažovanie v odboroch, z ktorých ostal v rozčarovaní.

Študoval na Inštitúte elektronického inžinierstva, kde sa začal zaujímať o ekológiu. Na štúdiách začal analyzoval dáta zhromaždené výborom amerického Kongresu, čo vyústilo v jeho prvý oficiálny počín na poli ekologického aktivizmu a v roku 1952 mu bola zverejnená štúdia o vplyvoch chemikálií v potravinách pre Contemporary Issues ako „Problém chemikálií v potravinách“. Text mal až taký veľký ohlas, že bol prejednávaný v Snemovni lordov a v Západnom Nemecku prispel k zmene legislatívy týkajúcej sa potravín a liekov. Jeho značný záujem o ekológiu vyústil v roku 1962 do vydania prvej monotematickej knihy Our Syntetical Environment (Naše syntetické prostredie), ktorá ako oficiálna publikácia vyšla už päť mesiacov pred vydaním knihy Rachel Carson Tichá jar, ktorá je väčšinou v ekologickom hnutí pokladaná za začiatok tohto hnutia, a desať rokov skôr ako publikácia Rímskeho klubu Medze rastu.²

Bookchinov nasledujúci počín – manifest z roku 1964 pomenovaný ako „Ekológia a revolučné myslenie“, bol vôbec prvým svojho druhu na svete a autor a hovorca ovplyvnil protiatómové hnutie i vznikanie zelených politických hnutí, ako v Spojených štátoch tak v Nemecku.³ Jeho myšlienky majú od začiatkov silný podtón sociálnej filozofie, v rámci ktorej koncipuje „sociálnu ekológiu“ (1974). Na jej myšlienkových základoch spoluzaložil Inštitút pre sociálnu ekológiu vo Vermonte.⁴ Bookchin však nepracoval len sám, ale časom získal spolupracovníkov a nasledovníkov, s ktorými ďalej rozvíjal svoje myšlienky i praktické skúsenosti. Jednou z najdôležitejších bola jeho družka a spolupracovníčka Janet Biehl. Z jej eseje vyberám charakteristiku sociálnej ekológie, ktorú zhrniem v krátkosti nižšie. Sociálna ekológia sa od iných ekofilozofických koncepcií líši nadhľadom, racionalitou a dôverou v humánnosť človeka.

Sociálna ekológia tvrdí, že idea ovládania prírody je výsledkom ovládania človeka človekom, skôr ako naopak. Za tým, že sa v histórii objavili hierarchie, triedy, štáty a nakoniec trhovú ekonomiku a samotný kapitalizmus, stoja spoločenské sily, ktoré ako ideologicky, tak aj materiálne, vyvolali devastáciu biosféry. Pozerá na prírodu ako na evolučný proces k narastajúcej komplexnosti a subjektívite. Človeka z evolúcie nevytrháva, ale hovorí, že biologická evolúcia (prvá príroda) bola negovaná po objavení človeka evolučnými sociálnymi a kultúrnymi procesmi (druhá príroda). Sociálna ekológia však neredukuje sociálne na biologické, ale zdôrazňuje prechod medzi 1. a 2. prírodou, druhá sa vynorila z prvej, ale hranice medzi nimi sú stále skutočné a artikulovateľné, snaží sa znovu zjednotiť ľudský a sociálny vývoj s biologickým vývojom, znovu zjednotiť ľudskú spoločnosť s ekologickým spoločenstvom a vytvoriť tak racionálnu a ekologickú spoločnosť. Sociálna ekológia trvá na tom, že ľudské bytosti sú potenciálne najpokročilejšia forma živých organizmov na planéte, ktorých príroda v evolučnom vývoji s inteligenciou, morálnou schopnosťou a obratnosťou „vyprodukovala“. Sociálna ekológia zdôrazňuje potrebu ekologickej citlivosti, etickej komplementarity a tvrdí tiež, že je potrebné zapojenie sa do sociálnych sa konfrontovali a eliminovali sociálne príčiny: kapitalizmus, spoločenská hierarchia a národný štát. Odkazom na libertínsky municipalizmus, ktorý má v programe ustanovenie priamej, o-sobnej demokracie a jej konfederovania do duálnej moci, ktorá by konfrontovala súčasný systém. Sociálna ekológia tvrdí, že ľudia majú schopnosť uvažovať vo vysokom stupni všeobecnos-

dáva schopnosť porozumieť prírodným procesom a potenciálne tak organizovať spoločnosť ekologicky a racionálne.⁵

V tomto pohľade sociálnej ekológie na príčiny ekologickej krízy ako krízy spoločensko-systémovej Bookchin nezapiera, že jeho filozofia je určitým zmyslom antropocentrická. Pretože jedine človek si je schopný uvedomiť mieru devastácie a ohrozenia planéty ako ním samým, tak aj prírodnými procesmi, a ako je schopný deštrukcie, tak je schopný nápravy a ochrany environmentu, čo bez jeho pričinenia nie je možné. Lebo jedine človek si je schopný uvedomiť túto deštrukciu, potrebu zmeny a prisudzuje prírode význam jej ochrany a zmysel.

Preto sociálni ekológovia väčšinový „extrémny antropocentrizmus“ vyvažujú duchom „umierneného antropocentrizmu“. Koristnícky vzťah odvodzujú od agresívnej a k stúpajúcom konzume smerujúcej modernej spoločnosti. Miera devastácie environmentu je určovaná mierou „sociálneho egoizmu“, to jest ľudského šovinizmu. So zmenou spoločnosti, v ktorej teraz prevláda technologický agresivizmus, centralizmus a politický autoritativizmus, je možná aj zmena vzťahu človeka k prírode. Doterajšie osvojenie prírody produkciou „druhej prírody“ bolo síce v znamení emancipácie človeka z ríše prírodnej na úroveň ľudskej špecifickosti, stratégia však nebola úplne správna. Preto stále sa množiace ekologické problémy vyžadujú korektúru, ktorá však nemá znamenať spiatocnícke tendencie do mysticizujúceho „prirodzeného stavu“ (aký je ten stav, čo o ňom vieme?). No nemá to znamenať ani ďalšie prehlbovanie protiprírodného charakteru. „Riešenie nie je v ústupe od humanity, ale v jej kultivácii. Modernú spoločnosť nemožno zatracovať len preto, že osvietenectvo bolo redukované na priemyselný racionalizmus, účelovosť nad etiku, vytrhnutú vedu nad cit a technológiu zneužitú proti prírode, vrátane zatratenia prírody v človeku. Tieto deformácie vyplynuli z typu autoritatívnej a silne centralizovanej spoločnosti, ktorá myšlienky zneužila na reprodukciu svojich nerovností“.⁶

Aj v tejto krátkosti nám je naznačené, že jeho široké dielo nám dáva jasne vyjadrenú nádej, že je možné vytvoriť spoločnosť dostatku, ktorá bude uspokojovať potreby i túžby človeka a zároveň bude šetrná k životnému prostrediu, pretože svojou štruktúrou a fungovaním sa prispôsobí prírode. Tento krátkučý článok by nemal byť zhrnutím, ale len povzbudením na štúdium a poohliadnutie sa za touto inšpiratívnou osobnosťou. Ako ekológovia a environmentalisti by sme si mali uvedomiť, že ekológia svojím dosahom presahuje samotnú vedu, ako napísal sám Bookchin: „Kritická povaha ekológie je daná tým, že si táto veda plne uvedomuje suverenitu prírody a zakotvenie človeka v nej, z ktorej pravdepodobne nemôže uniknúť.“ Je preto žiadúce, aby si budúci ekológovia všímali nielen to, čo im je oficiálne predkladané, ale aby kriticky, citlivo a racionálne vnímali problém devastácie environmentu a dosah svojho pôsobenia a následnej osvetly verejnosti nielen ako vedeckí, ale i verejne pôsobiaci odborníci a aktivisti.

Preto nebudme len vedcami, ale aj filozofmi. O ekológii ďalej Bookchin hovorí: „... veda (od novoveku) kooptovaná mocou jej stále vo väčšej miere slúžila a tým stratila svoje „kritické ostrie“. Tomuto javu by sa mala podľa Bookchina vymykať ekológia ako veda nie v tom zmysle, že by všetci ekológovia boli

zameraní proti moci, ale tak, že ak sa majú dovoliť nárokov svojho odboru a analyzovať rovnováhu v prírode, musia sa stať kritickými.⁷

K podpore výroku Bookchina môžeme dodať, že v polovici 20. storočia vyslovil náš popredný vedec Otakar Matoušek⁸ myšlienku „... kritičnosť je vlajka vedy a túžba filozofie“.⁹

Kritickosť tu však neznamená bezhlavé popieranie toho, čo ľudstvo pozitívne dosiahlo a v zahodení racionality, ale v presahu „objektívnej inštrumentality“ vedy a v tvorení pozitívneho pre ľudstvo. Byť nielen kritický, ale aj konštruktívny. Preto nebudme len ekológmi, ale aj filozofmi s ohliadnutím na grécko-rímsku filozofiu, ktorá dala základ našej vzdelanosti, a z ktorej vychádza aj samotný Bookchin. Pretože nasledujúce environmentálne problémy nemôžu byť riešené iracionálne a pudovo, ale humanisticky a racionálne, aby stav krízy nedal za vznik ďalším brutálnym režimom ospravedlňujúcim svoj nehumanistický postoj „dobrými“ úmyslami¹⁰. K tomu slúži aj ekofilozofistická koncepcia Bookchinovho učenia, ktoré len čaká na objavenie slovenskou verejnosťou. A tento stručný náhľad nech je návnadou k jeho nájdeniu aspoň na fakulte FEE.

1 Socialistickí revolucionári v predrevolučnom Rusku počas občianskej vojny

2 TOMEK, V., SLAČÁLEK, O.: Anarchizmus, svoboda proti moci. (kapitola 22), Vyšehrad. 2006.

3 BOOKCHIN, M. Malé není vždy krásné, rozhovor s Murrayom Bookchinom. (2001) In: <http://www.sedmagenerace.cz/index.php?art=clanek&id=135>

4 ODLEROVÁ, E.: Filozofia v dejinách filozofického myslenia. Bratislava. Slovenská Technická univerzita. 2007.

5 BIEHL, J.: Pozvání do sociální ekologie. Praha. Subverze. 2003

6 ODLEROVÁ, E.: Filozofia v dejinách filozofického myslenia. Bratislava. Slovenská Technická univerzita. 2007.

7 TOMEK, V., SLAČÁLEK, O.: Anarchizmus, svoboda proti moci. (kapitola 22), Vyšehrad. 2006.

8 Prof. RNDr. Otakar Matoušek (1899–1994) redaktor, vydávateľ časopisu Vesmír (do r. 1950). Vyštedoval prírodné vedy, lekárstvo a filozofiu.

9 OTAKAR, M.: Člověk kritisuje přírodu. Praha. Václav Petr v Praze, 1946.

10 Narážam na presadzovanie neomalthuziánstva, fašizáciu environmentálnych myšlienok a jej zneužívanie pre segregáciu na národnom, či náboženskom princípe a ospravedlňovanie antihumanistických a mizantropických postojov.

Bibliografia Murraya Bookchina: http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bookchin/bookchinbiblio.html

Zdroje:

BOOKCHIN, M.: Historie, Civilizace a Pokrok. In: Svobodná práce, č.13/1998. Praha.; Sociální ekologie a dialektické myšlení. In: Svobodná práce, č. 17/2000. Praha. ; Co je sociální ekologie? In: A-Kontra, č. 13/2000

Andrej Fekete

Autor je absolvent FEE, doktorand na SPU v Nitre

Vegánsky večer vo Zvolene

“V pohodické strávené chvíle v spoločnosti fajn ľudí, dobrého jedla a príjemná atmosféra.”

ré nás doslova prekvapili a utvrdili sme sa v tom, že aj vegánska strava môže byť veľmi chutná. Priateľskú atmosféru utvrdzovali zaniietené debaty, výmena receptov, smiech a skvelá nálada. “ V pohodičke strávené chvíle v spoločnosti fajn ľudí, dobrého jedla a príjemnej atmosféry,” zhrnula večer návestevníčka Zuzka.

Ale čo vedie skutočného vegána k vegánstvu? „No začalo to tým, že som zahliadol film Pozemšťané/Earthlings. Keď som ho v slzách dopozeral, odvtedy som zvierat nemohol zjesť... Začal som ako vegetarián a po roku som vynechal všetky živočíšne produkty, pretože je to ten istý mäso priemysel, podporovať tie iste firmy čo sa podieľajú na takých krutostiach, a to by som si sám pred sebou nedokázal nijako ospravedlniť. Taktiež som začal riešiť testovanie na zvieratách a vo všeobecnosti som sa zaujímal do hĺbky následkami svojich činov.. takto dáko to pred par rokmi začalo...“ takto úprimne nám opísal vegánske cítienie Rasťo, jeden z návštevníkov.

Našli sme aj vegánskych polovičiarov :), tak ako Andrejka. „Väčšinou sa stravujem ako vegánka, ale nie som vegánka, niekedy, raz za čas zjem aj mäsko - z domáceho chovu- a koláč s domácim mliekom a vajcami.“ A samozrejme prišli aj takí čo vegánmi nie sú: „Nie zámerne, niekedy sa možno niečo podarí ale vegán nie som.“

Vegánsky večer je jednou z tých akcií, ktoré majú vo Zvolene svoju tradíciu. Koná sa pravidelne a návštevníkov stále pribúda. My ho ostatným môžeme len vrelo odporučiť, napríklad aj preto, že z vegánskeho večera sa neodchádza s prázdny brucho!

Elena Luptáková

Autorka je štvrtáčka v programe
Environmentálny manažment

Foto: **Kuko**

Vegánsky večer, ktorý pre nás pripravili členovia študentskej organizácii TunaTU, sa uskutočnil v podniku Hubeerya, a to 5.11.2014. Spolu s mojou kamarátkou sme sa na takúto akciu vybrali po prvý krát a plné očakávania. Každá s krabičkou v ruke prichystaných vegánskych do-brôt sme nesmeli kráčať do podniku. Avšak príjemná atmosféra a jemná hudba nás hneď dostali. Milí ľudia rôznych vekových kategórií, ba dokonca aj malý psíček, nás privítali úsmevom.

Našu kuskusovú tortu a avokádovú pomazánku sme priložili na stôl k jedlám, spolu s priloženými receptami. Vegánska strava je čisto rastlinná strava bez živočíšnych produktov, ako sú mäso, vajcia, maslo, či syry a preto by ste tu jedlák takéhoto typu hľadali márne. Povolené sú celozrnné produkty, ovocie a zelenina.

Stôl hýril zdravými dobrotami od výmyslu sveta, napr. slanými a sladkými štrúdľami, sushi, kokosovými guľkami, falošnou vajíčkovou nátierkou, šalátmi a rôznymi inými jedlami. Nechýbal ani povestný jablkový mušt.

Ešte sme si stihli obsadiť stôl, ale podnik sa rýchlo zaplňal, tak ako sa zaplňal aj stôl dobrotami. Návštevníci mohli všetko ochutnať, ale museli sa poponáhľať, pretože špeciality doslova mizli pred očami. A čo by to bol za podnik, keby si hostia nemohli dať k skvelému jedlu dobre vychladeného čapáka, alebo voňavý čaj, či všeličo iné.

Chvíľu po nás dorazili aj naše spolužiačky z FEE, ktoré boli tiež vybalené samými dobrotami. Spolu sme sa pustili do ochutnávania. Niektoré recepty sme poznali, aj keď vegánky nie sme, ale niekto-

VIAZANIE ZÁVEREČNÝCH PRÁC

možnosť
objednať
online

**ZĽAVA
10%
NA ISIC**

RÝCHLO - LACNO - KVALITNE

klemono®

Tehelná 4, 960 01 ZVOLEN
Tel./fax: 045/532 12 36
e-mail: klemono@klemono.sk, web: www.klemono.sk

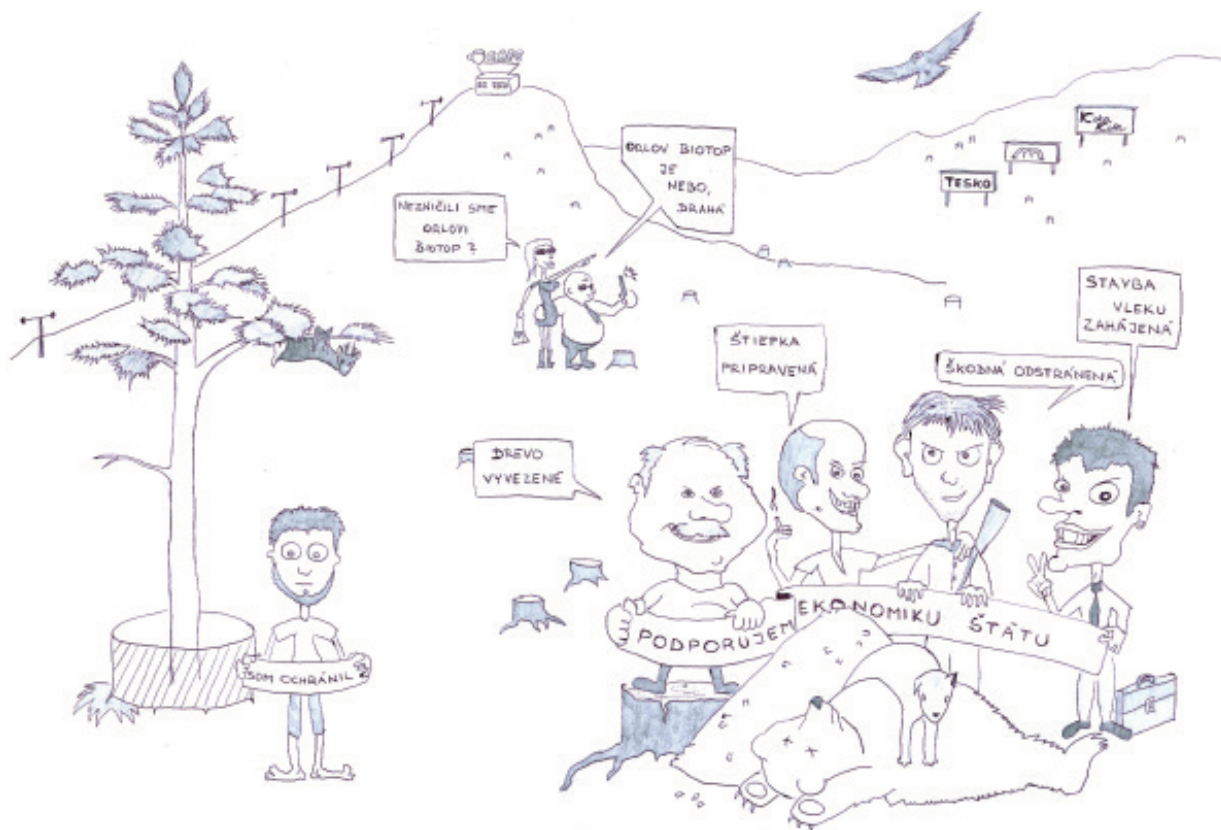
LÚŠTENKY

[illegible]

Rozália Ilečková

Kozana Hecrkova
Autorka je štvrtáčka v programe Environmentálne inžinierstvo

AUTOR: Feri Cimerman

eFEEkt

zimník/2015, ročník VI., 14. číslo

(šéf)Redaktori: Andrea Uherková, Viera Minarovičová, Ján Supuka

Ilustrátori: Feri Ďuriančík (obálka) Feri Cimerman (karikatúra)

Grafická úprava: Viera Minarovičová

Kontakt: casopisefeekt@gmail.com

Časopis vychádza s finančnou podporou

Fakulty ekológie a environmentalistiky TU vo Zvolene

Tlač: KLEMO, spol. s.r.o.

Redakcia sa ospravedlňuje korektorky Janke Kipilovej a autorom z minulého čísla za zverejnenie neopravených verzii článkov.